

หนังสือเชอเขมสัรูก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

ฉบับที่ ๕

หนังสือของเชอเขมสัรูก คำนับมายังเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง หนังสือเป็นที่น่าเลื่อมใสเรื่องความ ว่าด้วยการซื้อขายแก่กัน ซึ่งเชอเขมสัรูกแต่งร่างไว้ได้ส่งมายังเจ้าคุณให้พิจารณา ในข้อ ๆ ที่ลำดับกันไว้ก็มีหลายสิ่ง อันยอมไว้ให้อำนาประโยชน์แก่กรุงเทพพระมหานครฝ่ายเดียว เชอเขมสัรูกไว้ไว้ว่าท่านเป็นเสนาบดีทั้งหลายจะหมายคั่งซื้อเหล่านั่นจึงจะเห็นว่า อันยอมคั่งนั้นหวังจะให้คิดอ่านจัดแจงให้การซื้อขายนั้นเป็นอันดีมีคุณตลอดทั้งสองเมือง

เมื่อแต่งร่างหนังสือเป็นข้อ ๆ ลำดับกันคั่งนั้น ก็เลงเอาความว่า ครั้นคนปรารถนาจะซื้อสินค้าเป็นมากไป คนที่จะขายก็จะจัดแจงทำสินค้าให้มาก ถ้ากำปั่นพ่อค้าอังกฤษเข้ามาค้าขายในกรุง ฯ เป็นอันมาก กำปั่นพ่อค้าข้างกรุง ฯ จะไปค้าขายในเมืองแดนอังกฤษยิ่งมากขึ้นเหมือนกัน แล้วถ้าการค้าขายกับประเทศอื่น ๆ ทั่วชนมาก ก็จะเป็นเหตุให้เมืองกรุง ฯ เป็นสบายปรกติดี ด้วยว่าพวกจีนแลคนชาติอื่น ๆ ที่อยู่ใต้บังคับของกรุง ฯ ก็จะมีการทำเต็มมือเต็มใจ การอันมีคุณแลเงินภาษีส่วยสาอากรที่จะเข้าคลังหลวงก็จะยิ่งช้นมากกว่าทุกวันนี้

ในเมืองใด ๆ ถ้าบ้านเมืองสงบสบายตลอดชยชันชิตเสมาเป็นปรกติดีแล้ว เงินส่วยสาอากรที่จะเข้าคลังหลวงจึงจะมากขึ้น ที่บ้านเมืองเล่าก็จะสบาย อย่างนั้นก็หาไคร่เหตุการค้าขายกันกับประเทศอื่นโดย

มาก ถ้าภาษีแลค่าธรรมเนียมแรงนัก การค้าขายก็ถอยลง ชาวนา
 ประชารายถูกรไ้ความเดือดร้อนเป็นอันมาก เงินที่เขาค้างหลวงก็น้อย
 ลง นานที่จะเกิดโกลาหลเสียพระเกียรติยศไป ความอันนี้ถูกกันกับ
 เมืองนี้แลเมืองอื่นทั่วกันไป

เซอเยียมสບຸກມີได้สั่งใ้บอกว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุง ฯ มิได้
 เข้าใจความดังนี้ อันจะสั่งใ้สยดงั้นนั้นมิได้ แต่ว่าเซอเยียมสບຸກเห็น
 ความนี้ควรแก่การที่ประฤษาหาฤกษณ์จึงซักมาว่า ในภาษาอังกฤษมี
 คำปราศมาว่า เมื่อไฟรพามังคังบริยธรณ์ ท่านกระษัตริย์บรมมกยด
 เมื่อไฟรพายากจน ท่านกระษัตริย์มีแต่ระกรรแสง เหตุดังนี้ถ้าท่าน
 ผู้เป็นเสนาบดีปราศมาจะใ้ความคุดแผ่ไปใหญ่ขึ้นมากในกรุงเทพ ฯ ทั้ง
 เมืองอังกฤษ แลปราศมาจะใ้จำเวณคชสวัสดิ์แก่กระษัตริย์ทั้งสอง
 ฝ่าย จึงควรใ้เสนาบดีทั้งสองเมืองอสาหพากเพียรจะใ้การชอขายแก่
 กันยิ่งมากยิ่งง่าย อย่าใ้ขัดขวางเพราะเห็นแก่ประโยชน์คนหนึ่งสอง
 คน ฤาเพราะใจสยดงั้นแลกัน

ใครผู้ใดมิได้กล้วคนที่เป้นเพื่อนกัน ก็ไ้ไว้ใจในเพื่อนคนนั้นแล้ว
 หาไ้โดยอันตรายมิได้ แลเพื่อนนั้นกล้วไว้ใจในเพื่อนที่ไว้ใจในตน แต่
 ว่าถ้าคนมาสยดงั้นด้วยเพื่อน นานที่จะใ้เพื่อนกล้วมาสยดงั้นแทน จึง
 มีแต่ระกล้วกันมาทั้งสอง ถ้อยคำภายนอกยังหวานดี แต่ภายในก็
 กินแหนงชิงชังกัน เป็นอย่างไ้กับผู้คน กับบ้านเมืองก็เป็นอย่างนั้น

แต่ว่าฝ่ายกรุงเทพพระมหานครกับเมืองอังกฤษก็มีไต่สงไสยกัน มีแต่
จะไว้ใจแก่กัน แลที่ไว้ใจนั้นบันดาลให้ไว้ใจยิ่งมาก

ทั้งนั้นแลพระเกียรติยศแห่ง ธรรมเนียมทั้งสองจะสูงขึ้นเป็นอันยิ่ง
เสนาบดีจะเป็นใหญ่ แลคนยากคนจนได้อาหารกิน ในคำที่ว่าด้วย
การค้าขายนั้น ความปรวณอันจะเป็นประโยชน์แก่อังกฤษแต่สองสิ่ง
เท่านั้น คือว่าให้ลดค่าธรรมเนียมในกำปั่นค่าปากเรือให้น้อยลงประการ ๑
แล้วอย่าให้มีใครพิศนาคค่าสินค้า เว้นไว้แต่เจ้าของสินค้า ให้พ่อค้า
ไทยพ่อค้าอังกฤษซื้อขายแก่กันโดยคล่อง ๆ ไม่มีใครชักหักทานั้น
เป็น ๒ ประการด้วยกัน

ควรที่จะกล่าวไว้ว่า ค่าปากเรือเคยขึ้นเป็นมาจนนัก เหตุฉะนั้น
เรืออังกฤษที่จะเข้ามาค้าขายน้อยลง ถ้ากำปั่นจะมากเป็นหลายลำ
ก็จะทำให้สินค้าที่มีในกรุง ฯ ยิ่งมากขึ้นแล้ว ครั้นมาหลายลำค่าปาก
เรือเมื่อรวมกันเข้าก็จะมากขึ้น แลครั้นสินค้าเกิดมากแล้วค่าภาษีก็จะ
ยิ่งมากเหมือนกัน ถ้าหากจนตลอดค่าปากเรือจะกลับเป็นประโยชน์แก่
กรุงเทพ ฯ เหมือนกับเมืองอังกฤษ แลการที่จะซื้อขายกันก็จะจำเรว
ขึ้นทั้งสองฝ่าย

อนึ่งครั้นจะให้พ่อค้าอังกฤษกับพ่อค้าข้างกรุง ฯ ค้าขายแก่กันด้วย
คล่องง่าย มิให้ผู้ใดชักขวางนั้น เสนาบดีอังกฤษมิได้ปรวณสิ่งใดอื่น
เว้นไว้แต่การที่สัญญาไว้แล้วในหนังสือที่เคยช่วยแต่งแต่ก่อน

ถ้าจะว่าด้วยน้ำหนักหลาย ๆ อย่าง ถ้าเจ้าภาษีมาพิกักค้ำค่าไว้แล้ว พ่อค้าจะซื้อสินค้าขึ้นด้วยคลองเป็นปกติไม่ได้ ถ้าเจ้าภาษีกักคนอื่นก็ถือฎามาค้ำค่าสินค้าได้ ก็เห็นว่าคนอื่นแทรกตัวเข้า มีใช้คนที่จะซื้อ มีใช้คนที่ขายแล้ว ที่จะซื้อขายด้วยคลองด้วยไม่ได้ อันจะทำให้เป็นพหามแล้วในหนังสือสัญญา นั้น ถ้าเจ้าภาษีกักคนอื่นมิได้ฎากให้สัญญาแก่ตัว ก็มีอาจะทำได้ ถ้าน้ำตาลทรายนั้นขายได้แต่แห่งเดียว ยังจะว่าขายคลองถูกต้องกับใจความในคำสัญญานั้นก็หา มิได้ เหตุดังนี้เชอเยยมสยบกเห็นว่ามิใช่ข้อใหม่ ๆ เป็นข้อทยอมไว้แล้วในหนังสือก่อนแล้ว ถ้าใด ถือตามก็จะเป็นคนละประโยชน์แก่พ่อค้าอังกฤษแลพ่อค้าข้างกรุง ฯ ด้วยให้ซื้อให้ขายกันดี ถ้าจะเอาเข้าของ อันเป็นสินค้ามาพิกัก ค้ำให้แรงมากนักก็ขายไม่ได้ค้ำจึงไม่ทำถ้าขายได้ก็ขายแต่่น้อย คนทำจึงทำน้อยเข้า ถ้าจะทำให้ดีแก่ผู้ซื้อและผู้ขาย ก็ให้มีกฎหมายหลวงกำหนดค่าภาษีตามควรแก่ธรรม ครั้นใช้คำภาษีนั่นแล้ว ให้เจ้าของสินค้าและผู้ซื้อตกลงกันเองตามแต่จะได้อะไรให้คนอื่นแทรกเข้ามาว่าได้ จึงจะดี

ถ้าแลข้างอังกฤษแลกรุง ฯ คิดอ่านเห็นพร้อมกันตามความที่ล้าตยไว้ในร่างหนังสือสัญญาอันส่งมานี้ ก็จะเป็นคุณแลประโยชน์แก่พวกอังกฤษเป็นประการใด ก็เป็นประโยชน์แต่เพียงว่าการซื้อการขาย มีกำหนดเป็นแน่แล้ว จึงจะทวีขึ้นมาก แลประโยชน์อันใดแก่ชาวกรุง ฯ เหมือนกันกับชาวอังกฤษ

ท่านผู้เป็นมหากรรมศรัทธาครองราชสมบัติในกรุงเทพพระมหานคร
ใต้ทรงพระกรุณาตั้งพระไทยปรารภจะให้ชาวพระนครอยู่เย็นเป็นสุขทั่ว
ใต้ทรงโปรดปรานต่อพ่อค้าอังกฤษ แลตั้งเป็นราชสัมพันธ์ไมตรี
ต่อแผ่นดินอังกฤษอันสนิทแล้ว เมื่อพระองค์ทรงพระไทยประกอบด้วย
พระกรุณากว้างใหญ่แลพระปัญญาอันแหลมกึ่งนี้ ก็น่าที่พระองค์จะเห็น
ชอบในการคิดตั้งว่ามาแล้วนี้ แลยิ่งกว่านี้อีก ถ้าเป็นแต่ผู้มีวาคนาน้อย
ปัญญาอันน้อยจะเป็นที่ไว้วางใจของนักหามใด

ถึงดังนั้นแล้ว เชอเลียมสตรุกได้ตรัสกรองความเห็น ว่า ท่าน
ผู้เป็นอธิปไตยครองแผ่นดินอังกฤษทรงพระไทยถือไมตรีต่อท่านผู้เป็น
กรรมศรัทธาแล้วราชสมบัติในกรุงเทพ ฯ เป็นอันสนิท เชอเลียมสตรุก
จึงเห็นว่าควรที่จะยกสินค้าอันเป็นของสำคัญถึงเจ็ดประการ ด้วยสินค้า
เจ็ดสิ่งนั้น ถ้าขุนนางฝ่ายกรุง ฯ จะจัดแจงอย่างไร ๆ ขุนนางอังกฤษ
ไม่ว่าประการใด ถ้าจะให้เจ้าภาษีพิกัดค่าสิ่งเหล่านี้ถ้าไม่พิกัด จะขาย
ถ้าไม่ขาย อังกฤษไม่ว่า ถ้าจะถือว่าที่ลดค่าปากเรือเป็นที่เสียประโยชน์
แก่กรุง ฯ ที่ยอมยกสินค้าให้เป็นประโยชน์แก่กรุง ฯ ฝ่ายเดียวเป็นที่
แทนกันหลายเท่า

ฝ่ายเจ้าปลอกเขาสาร คำสัญญาอันส่งมานี้ว่า เมื่อใช้คำภาษี
แล้วจึงชื้อกันขายกันแลเอาไปได้ เชอเลียมสตรุกเข้าใจว่าเมื่อแรก
ความมั่นคงเหมือนเป็นเหตุที่จะชักได้ แต่ทว่าเชอเลียมสตรุกยังเห็นว่า
ถ้าเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังกับเสนาบดีทั้งหลาย ได้พิจารณาตรอง

ก็ ๗ แล้ว จึงจะทราบว่าการณ์คงจะมีประโยชน์มาก เงินภาษีที่จะ
เข้าคลังหลวงจะมากขึ้น แลอาหารกินในเมืองจะบริบูรณ์มาก

คืนในกรุงเทพ ฯ เป็นที่เกิดผลตกบริบูรณ์มาก ผู้คนก็มาก ถ้า
เขาเข้าเปลือกเข้าสารขายเขาไปจากเมืองเป็นมาก ๆ คนทั้งหลาย
จึงจะรู้สึกลำบากทำให้เกิดผลเข้าให้ยิ่งมาก ครั้นเข้ามีมากแล้ว ราคา
แก่ชาวบ้านพลเรือนคงจะถอยน้อยลง คนจนจะได้ของง่าย ๆ ไม่ขัดสน
เลย ยักจนถึงดินควรแลบริบูรณ์มาก คนปลงใจลงทำไร่นามีแต่น้อย
ด้วยว่าเมื่อทำแล้วจะเอาเข้านั้นทำอะไรเขาไม่รู้ จะขายไปเมืองอื่นเอาเงิน
เป็นกำไรไม่ได้ หามเสียแล้ว

ถ้าเขาเข้าเป็นภาษีขายละสลึง ค่าภาษีรวมนั้นจะเป็นอันงาม แล
เมื่อจะบรรทุกเรือกำปั่นไม่ต้องเก็บภาษีเรือ แลผู้ซื้อผู้ขายจะได้ซื้อขาย
กันด้วยคล่องไม่มีใครขัด

สินค้าทั้งเจ็ดประการที่ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ กับทั้งค่าปากเรือ
แลค่าภาษีต่าง ๆ จะเป็นเงินเข้าคลังหลวงเป็นมาก แลเป็นทักทวนค
เป็นแน่ ถ้าเว้นไว้แต่บนลูกบนดินบนเท่านั้น แล้วให้เจ้าภาษีถือแลพิศ
ค่าเหมือนทุกวันนี้ ไม่เป็นผลหนั่งสอสัญญาที่แต่งไว้ ในปี ๑๘๒๗ ฤ
การณ์เป็นเหตุที่สงสัยได้ แต่ว่าทบทวนไว้อย่าให้เป็นทีเคืองกันเลย
ด้วยว่าเซอเยียมสยรูกะใคร่กล่าวให้เจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังทวายเป็นแน่
ว่า เมื่อเซอเยียมสยรูกเข้ามาขุดกษาตาทากันคราวนี้ มิได้ขุดอาณา
ที่จะเอาความสิ่งใดอันมิชอบแก่เสนาบดีข้างกรุงเทพ ฯ เป็นทีเคืองใจกัน
เอาความนั้นมาว่าหามิได้ มิแต่จะขอให้เจ้าคุณพิจารณาในประโยชน์

ที่จะเกิดแต่คำสัญญาทั้งว่ามานี้ แล้วหาเหตุการณ์ทุกสิ่งกราบทูลแก่พระ
มหากระษัตริย์กรุงเทพ ฯ จะได้ทรงพระบัญชาอันประเสริฐตรัสให้ทราบ
อนึ่งอันจะกำหนดค่าภาษีแห่งสินค้าต่าง ๆ ด้วยการนั้น หนังสือ
ที่สัญญากับเมษะเขอนี้ไว้ว่า ถ้าขนนางฝ่ายกรุงเทพ ฯ คาค่าภาษี
มากเท่าใดตามแต่เห็นชอบก็ทำได้จึงไม่มีห้าม แต่ทว่าถ้าพิศัตาค่า
ภาษีในสินค้าที่เกิดในกรุงเทพ ฯ ให้แรงนักเกินเหลือ ก็เป็นที่ลำบาก
น้ำใจเป็นปรกฏว่า หวังจะให้การค้าขายกันกับคนอังกฤษเสีย แล
เมืองทั้งสองจะให้ขาดจากกัน ถ้ากำหนดค่าภาษีเป็นแน่ในคำสัญญา
ใหม่ได้กำหนดไว้แล้ว ที่หลังพอค้าจะทุ่มเถียงกันไม่ได้ ตักเหตุที่จะ
วิวาทกันให้สูญสิ้นที่เคียดจะคล่องสลายก็

เชอเยียมสยรูกเห็นว่ามีครไมครที่จำเวญมานานแล้ว ยังจะจำเวญ
ยิ่งแม่นยิ่งสนิทกว่าแต่ก่อน

ฝ่ายอังกฤษที่ครองเมืองอินเตย์ได้ทำหนังสือสัญญากับกรุงอังวะว่า
อันพวกพม่าจะมาประทุษร้ายต่อกรุงเทพ ฯ ก็ห้ามไว้ แลเป็น ๒๔ ปี
มาแล้วก็สงบดี ฝ่ายเมืองมลายูถึงเกิดการกระบวนวายุด้วยกัน ก็
ยังกันไว้มิให้เป็นอันตรายแก่เมืองไทย แลขนนางฝ่ายอังกฤษเห็น
แก่คำสัญญามีได้ยังคงขยัญชาในเมืองเหล่านั้นเป็นประการใดเลย อนึ่ง
ก็ถนัดกันด้วยการค้าขายกันนี้ เป็นเหตุที่จะให้ไปมาซื้อขายกันยิ่ง
มากยิ่งขึ้นยิ่งมากแก่เมืองทั้งสองเมือง ขนนางอังกฤษ
จะถอมานะหวังจะให้เมืองตนเป็นใหญ่แต่ทำเดียดก็ห้ามไว้ แต่ทว่าตั้งใจ
เหมือนเป็นเพื่อนสนิทจะไม่ขัดข้องสิ่งใด ตั้งใจควรแก่ไมตรีเป็นอันดี

เห็นประโยชน์ข้างไหนมาชักชวนให้เข้าส่วนประโยชน์ด้วยกัน ในหนังสือ
ที่กระษัตริย์ใหญ่ทั้งสองทรงอนุญาตตั้งสัญญากันสิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์
แก่เมืองอังกฤษ ก็เป็นประโยชน์แก่กรุงเทพ ฯ เหมือนกัน จะแยกกัน
ไม่ได้ ถ้าบุคคลผู้ใดเป็นชาวอังกฤษก็ ชาวกรุงเทพ ฯ ก็ได้ ปรากฏนา
ให้ความสุขจำเริญไว้แก่เมืองของตน อันนี้คงปรากฏนาให้ความสุข
จำเริญแก่เมืองทั้งสองฝ่ายเหมือนกัน

เชอเยียมสยรูกขกล่าวไว้ดังนี้ หวังจะให้ท่านผู้เป็นเสนาบดี
ณกรุงเทพ ฯ เข้าใจประจักษ์ว่า เสนาบดีข้างอังกฤษจะใคร่ทำการแต่
ด้วยดีเป็นสัจจวิกรมสืบทั้งนั้น แล้วเชอเยียมสยรูกยังไว้ใจว่า ครั้น
เสนาบดีได้พิจารณาความที่กล่าวมาแล้ว จะเอาไปกราบทูลท่านผู้เป็น
มหากระษัตริย์กรุงเทพ ฯ จะได้ทรงพระดำริห์

เรื่องความกำหนดการซื้อขายแก่กันเป็นหลายข้อลำดับกัน ที่
เชอเยียมสยรูกสั่งมายังเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังจะได้พิจารณา

ร่างสัญญาพิกัตสินคำ

ตั้งแต่แรกตั้งพระราชไมตรีกับกัมปนีทครของเมืองอินเดียนฝ่ายหนึ่ง
แลมหากระษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่งก็ได้รักษาทางพระราชไมตรี
สืบกันลงมา แลครั้นในจุลศักราช ๑๑๘๓ คฤศตศักราช ๑๘๒๖ ได้เกิด
อานกันทำหนังสือกำหนดว่าด้วยค่าปากเรือแลการค้าขายกัน หนังสือนั้น
สำเร็จในเดือนธันวาคม ค่ำ ปี ๑๘๒๗ นับแต่ครั้งนั้นลงมา เหตุการ
บ้านเมืองผิดกันกับการแต่ก่อนหลายสิ่ง ไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว ครั้น

เหตุทั้งนั้นแล้ว ท่านผู้เป็นใหญ่ครองเมืองนครบริทันเมืองฉิรลันต์แล
เมืองชินทูลสถานฝ่ายหนึ่ง กับท่านผู้ดำรงแผ่นดินกรุงเทพฯ ฝ่ายหนึ่ง
จึงปลงพระไทยพร้อมกันปรารภจะแต่งคำสัญญาใหม่ กำหนดว่าด้วย
ทางค้าขายกัน หวังจะให้ ไปมาซื้อขายในเมืองทั้งสองยิ่งมากยิ่งคล่อง
มีประโยชน์ยิ่งมั่งคั่งทั้งสองฝ่าย แล้วคำสัญญาใหม่จะเป็นที่แทนคำ
สัญญาเก่าก่อนที่ว่าด้วยการค้าขาย แล้วให้คำใหม่ขึ้นติดเนื้อกันเข้า
ที่ปลายหนังสือสัญญาปลงพระราชไมตรีกับพระศรีทั้งสองพระองค์
ที่พึ่งทำสำเร็จแล้วด้วย

ข้อ ๑ ผู้เป็นของต้องห้ามมิให้ซื้อขายเลยในแคว้นแคว้นกรุงเทพฯ
ถ้าใครเขาฝ่าฝืนมาขายได้ ให้จับผู้นั้นเป็นของหลวง แลผู้เอามาใหม่เสีย
เป็นเงินเหรียญร้อยแผ่น ถ้ามิได้ ใช้เงินให้เอาตัวจำไว้กำหนดหกเดือน

ข้อ ๒ สินค้าทั้งเจ็ดสิ่งนี้ คือ นามัน ๑ ยันลูกบนแลดินบนรวบไว้
เป็น ๓ เหล็ก ๓ กะทะเหล็ก ๓ เหล็กกล้า ๓ สรา ๓ ไมล์ ๓ เป็น ๗
ประการด้วยกัน ทั้ง ๗ สิ่งนี้ ขอมให้ไว้แก่กรุงเทพฯ ฝ่ายเดียว จะ
พิกัดค่าภาษีไม่พิกัดตามแต่จะเห็นชอบในกรุงเทพ ฯ เว้นแต่กำปั่นลำโต
ที่ใช้อย่างอังกฤษ จะเอาของเหล่านี้นับรวมเข้ามาขายอาจะบรรทุกเอาไปก็
มิได้ห้ามเสีย เว้นไว้แต่มีขาดหมายของขุนนางไทยอันเป็นเจ้าพนักงาน
ขอมให้จึงจะทำได้

ข้อ ๓ เข้าสารกักเข้าเปลือกกัก แลของอันทั้งปวงที่เป็นสินค้า
อย่าให้ต้องค่าภาษี เว้นไว้แต่ตามที่กำหนดไว้ในคำสัญญาใบนี้

ข้อ ๔ เว้นไว้แต่สินค้า ๗ ประการ ที่ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว คนใดบังคับอังกฤษก็ดี คนใดบังคับแห่งกรุงเทพ ฯ ก็ดี จะซื้อขายกันในกรุงบางกอกก็ดี ในเมืองอื่นอันมีท่าจอดเรือก็ดี จะทำได้ คล่องมือให้ชักข้อประการใด เมื่อว่ากันว่าเข้าใจว่าเว้นแต่ค่าภาษีที่กำหนดไว้แล้ว เจ้าภาษีจะมาพิศศาคาค่ามิได้ จะตั้งภาษีสินค้าว่าเป็นของขายไปนอกเป็นของเข้ามาแต่่นอกมาขายนั้นมิได้ ผู้ใดในวันแต่ผู้ซื้อผู้ขายจะแทรกตัวเข้าที่ทานมิให้ซื้อขายกันคล่องมืออย่าให้ทำได้

ข้อ ๕ ค่าภาษีในน้ำคาลทรายขาว บัดนี้เป็นหยาละ ๒ สลึง คำสัญญาจะให้ไว้ให้แปลกเปลี่ยนกันก็หามิได้ ด้วยสินค้าที่เขียนลำดับกันไว้ข้างน่านกเหมือนกัน แต่สินค้าอื่นอันมิได้คิดเป็นแทนภาษีที่ใช้ในของเข้ามาแลของที่เขาไปข้างนอกจกลงทั้น ให้ถือว่าห้ามมีค่าภาษีไม่เลย

เข้าสำนวนให้เป็นภาษี	หยาละสลึง	คึกเป็นแทนภาษี
น้ำคาลทรายขาว	หยาละ ๒ สลึง	
ครึ่ง	หยาละ ๒ สลึง	
เขาสัตว์	หยาละสลึง	
น้ำคาลทรายแดง	หยาละสลึง	
เกลือเกวียนละ	๒ บาท	
ไม่ฝ้าง	หยาละเพอง	

ที่ใช้ ในของเข้ามาแลของที่เขาไปข้างนอก

ข้อ ๖ ถ้ากำนันอังกฤษบรรทุกของมาขาย บรรทุกของไปขาย
ข้างนอก บรรทุกของเข้ามาทั้งบรรทุกออกไปด้วย ต้องใช้ค่าปาก
เรือวาระ ๕๐๐ บาท วนันคิกเป็น ๙๙ นิ้วอังกฤษ เมื่อจะวัดปากเรือ
ให้วัดบนตาคปากขึ้นบนก็ได้ขึ้นสองก็ได้ ให้วัดตามทักกว้างมาก ค่า
ปากเรือคงให้คิกเอาแทนภาษีของเข้าออก ค่าท่าจอด ค่าร่อนน้ำสารพัด
ครั้นกำนันลำไยใช้ค่าปากเรือคงแล้ว ถึงจะขนของขึ้นทั้งสองแห่ง ฤ
จะบรรทุกของทั้งสองแห่งสามแห่งในแวนแคว้นกรุงเทพ ฯ มีต้องใช้อะไร
อีกในเทยอนัน

อนึ่งถ้ากำนันอังกฤษลำไยเข้ามาในแคว้นกรุงเทพ ฯ ยว่าดนาแต่
จะซ่อมแปลงเรือที่เสีย ฤจะซื้อเสบียงอาหารฤจะใคร่ถามข่าวราคา
สินค้าเท่านั้นก็ยอม อย่าให้เสียค่าปากเรือเลย

ยังมีเหตุอื่นข้อเล็กน้อย จะคิดอ่านกันต่อภายหลังได้

จดหมายเหตุถวายร่างหนังสือตอบขอเซมสับรุก

วัน ๗ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๒ ปีจอโทศกเพลา
บ่าย ๒ โมง เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พญาศรีพิพัฒน์
รัตนราชโกษาธิบดี จางวางพระคลังสินค้าเฝ้าถวายร่างหนังสือตอบขอเซม
สับรุกฉบับที่ ๓ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา หลวงศรีโยธวาทย์
ผู้อ่านทูลเกล้า ฯ ถวายสิ้นข้อความ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้
ทักแหรกลงข้างวงกตเรียบร้อยแล้ว ให้เอาร่างหนังสือไปส่งให้หมื่นไวย

วรรณารถ ๆ จะได้ ให้ขึ้นกระต่ายไปส่งให้เชอเชมสัรูก อนึ่งพระเจ้า
 นัองยาเชอกรมวงษาสนิท จางวางกรมหมอ พญาพิพัฒน์โกษา พญา
 จุฬาราชมนตรี เอร่าวงหนังสี่ดอยเชอเชมสัรูกฉบับที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๔
 ขนกวางบึงกรมทูลพระกรุณา พญาจุฬาราชมนตรีอ่านทูลเกล้า ๆ ถวาย
 สิ้นข้อความ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้ตกนรกรวงกาเสียยั้งแล้ว
 ให้เอร่าวงหนังสี่ดอยไปส่งให้หมอนเอยวรรณารถ ๆ จะได้ ให้ขึ้นกระต่ายไปส่ง
 ให้เชอเชมสัรูก

ในทันใดนั้น หมอขบฝรั่งแปลคำไทยเป็นคำอังกฤษแล้ว ให้
 นายพานิชเขียนฉบับที่ ๑ ที่ ๓ นายโยเสฟเขียนฉบับที่ ๒ ที่ ๔ เป็นอักษร
 อังกฤษขึ้นกระต่ายตัวแล้ว ได้ ให้ โยเสฟฝรั่งกับหมอนพิพรอักษรนายเวร
 กรมท่าทาน โยเสฟฝรั่งอักษรอังกฤษ หมอนพิพรอักษรอ่านฉบับไทย
 ไปจนจบ ครั้นจบแล้วได้ถามโยเสฟฝรั่งว่า เนื้อความถูกต้องกับฉบับ
 ไทยแล้วฤา โยเสฟฝรั่งว่าถูกต้องแล้ว ๆ ได้ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยา
 เรอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทูลกระหม่อมพระ, เสมียนนม,
 ทานสอบทั้ง ๔ ฉบับอีกกว่าถูกต้องไม่มีผิดแล้ว ๆ โยเสฟฝรั่งเอาอักษร
 อังกฤษพินิจพิเคราะห์ด้วยประจักษ์นักกำกับกัน อักษรไทยเข้าถึงถ้วน
 เหลืองมีสายรุดปากถุง ปีศตราประจำครั้งประจำสายรุดแล้วใส่พาน
 ถวายให้หลวงของปากประทับพลอย ให้หมอนพิพรอักษรนายเวรกรมท่าถือไป
 นำ หมอนราชามาตย์ หมอนทัพเสนา นายจำเรศ ไปให้เชอเชมสัรูกที่
 ตึกนำวิกประยูรวงษาว่าศที่เชอเชมสัรูกอยู่

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง

ตอบหนังสือฉบับที่ ๑ ของเชอเซมสับรุก

หนังสือ เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ให้มายัง
 เชอเซมสับรุก ด้วยเชอเซมสับรุกทำหนังสือมาให้เรา ๕ ฉบับ เป็น
 อักษรไทย บัณฑิตาประจํามาด้วย และมีอักษรฝรั่งกำกับ เราพิจารณา
 ใจความหาแจ่มแจ้งถูกต้องตามทำนองหนังสือไทยไม่ ว่าความช้า
 ชากวนเวียนกลั้นน่าเป็นหลัง ๆ เป็นน่า เป็นทำนองหนังสืออังกฤษซึ่ง
 เคยมีมาแจ้งเราแต่ก่อน ๆ นั้น ครั้นจะให้พญาพิพัฒน์โกษาไปถาม
 ด้วยข้อที่ยังสงสัย เชอเซมสับรุกก็ว่าหนังสือไทยนั้นทำไปจะแจ้งอยู่
 แล้ว อย่าให้มาถามเลย เราจึงเก็บเอาความในหนังสือของเชอเซมสับรุก
 ที่เข้าใจง่าย ทำเป็นหนังสือมาให้เชอเซมสับรุก ใจความในหนังสือของ
 เชอเซมสับรุกฉบับที่หนึ่งนั้นว่า เชอเซมสับรุกเป็นราชทูตถือรับสั่ง
 พระมหากระษัตริย์เจ้าเมืองอังกฤษเข้ามา ว่าท่านเจ้าเมืองอังกฤษมีจิตร
 ผูกพันมิตรไมตรีเป็นสนิท หวังจะให้ความสุขแห่งเมืองทั้ง ๒ จำเวญ
 ชนด้วยทั้งราชไมตรี และจะได้ มีโอกาสไปมาหาสู่ค้าขายเป็นสววก
 จะเล็งเอาแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียวก็หาจำเวญไม่ เชอเซมสับรุกเข้ามา
 อาศัยอยู่ในกรุงพระมหานครศรีอยุธยาครั้งนี้ เชอเซมสับรุกรับถือเจ้า
 กรุงอังกฤษนั้นใด จะไคร่รับถือในพระมหากระษัตริย์กรุงพระมหานคร
 ศรีอยุธยาทุกประการ เชอเซมสับรุกก็เชื่อใจว่าเราจะได้พิจารณาหาฤ
 ก็นด้วยดี ปราศจากเหตุอย่าให้เคืองใจได้ การที่เป็นคุณเป็นประโยชน์
 ฝ่ายเมืองอังกฤษ ก็เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายเมืองไทยเป็นอันหนึ่ง

อันเดียวกัน จะแปลกกันก็หาไม่ได้ แล้ววันใด ๒๔ ปีมาแล้ว ก็ขึ้น
 หนึ่งศักราชนี้รับใช้แต่กับปิ่นอินครองเมืองอินเคีย เข้ามาแต่งหนังสือ
 สัญญาเป็นราชไมตรีกัน คุณแลประโยชน์อันเกิดแต่ก่อนก็ปรากฏอยู่
 แล้วทั้ง ๒ ฝ่าย เชอเชมสักรูว่าการที่จะผูกยากันครั้งนี้ ให้ต้อง
 ภัยพระเกียรติยศแห่งพระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองไทยทั้งผู้ครองเมือง
 อังกฤษ และซึ่งเชอเชมสักรูว่าเป็นราชทูตเข้ามาครั้งนี้จะหักแรงผูกยา
 หาญกับเสนาบดีที่กรุงพระมหานครศรีอยุธยา ทำนบารงทางพระราช
 ไมตรีกรุงพระมหานครศรีอยุธยาแก่เมืองอังกฤษ ให้สนิทยิ่งขึ้นไปกว่า
 ครั้งกับคนหนึ่งศักราชนี้เข้ามาทำหนังสือสัญญา เมื่อฤดูศักราช ๑๘๒๖ ปี
 เชอเชมสักรูมิได้คิดที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายเดียวหาได้ คิดแต่
 จะให้มีความจำเริญ ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งสองพระนครจะได้อยู่เย็น
 เป็นสุขให้เหมือนกันทั้งสองฝ่าย ถ้าเชอเชมสักรูทำได้ดังนี้ เรา
 ผู้เป็นเสนาบดีก็มีความยินดี ควรจะสรรเสริญว่าเชอเชมสักรูเป็นผู้
 มีสติปัญญารอบคอบ พกอาศัยในยุติธรรม อุปมาเหมือนตราทูตสันติบาล
 ไม่รู้เงี้ยวโคลงไปข้างฝ่ายเขาฝ่ายเรา จะจำเริญสุขภัยโดยศักราช
 ขอลี้งไปชั่วกัลปาวสาน หนังสือจริงใจของเราให้มาฉวัน ๔ เดือน ๓๐
 ขึ้น ๑๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๘๓๒ ปีจอณัศักราชไทย

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง

ตอบจดหมายฉบับที่ ๒ ของเชอเชมสักรู

หนังสือ เจ้าพระยาพระคลังว่าทูลสมเด็จพระกลาโหม ให้มายัง
 เชอเชมสักรู ภัยในหนังสือฉบับที่ ๒ ของเชอเชมสักรู เรา

พิเคราะห์หักก็ไม่สู้เข้าใจแจ่มแจ้ง ซึ่งเธอเขมสักรว่าไต่กล่าวไว้แล้วว่า
 ถิ่นเห็นแก่การศึกษาเขตรแดนกันก็ แลการชอขายกันก็ สิ่งใด ๆ
 ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายข้างหนึ่ง สิ่งนั้นก็เป็นคุณแลประโยชน์
 พร้อมกันทั้ง ๒ ฝ่าย จะแตกกันแปลกกันก็หาไม่ได้ แล้วเธอเขม
 สักรว่า เมื่อครั้งศึกพม่ากับอังกฤษสงบเสียกันแล้ว เขตรแดนพม่า
 ต่อเขตรแดนกรุงพระมหานครศรีอยุธยา เกรงจะเกิดวิวาทกัน ก็มี
 ผู้ครองอินทโยธาให้ยกคนหนึ่ตรวามเข้ามาทำหนังสือสัญญา เพื่อ
 มิให้วิวาทกันด้วยเขตรแดนพม่าแต่บัดนั้นมา พวกไทยจึงได้
 รู้ว่าพม่ากับอังกฤษต่อแดน ประพาศเป็นอันสมควรด้วยไมตรี มิได้
 ข้องร้ายเหมือนพม่า เมื่อแต่ก่อนพม่าเคยยกกองทัพเข้ามาชิงไชยกัน
 คราวหลังสงบศึก ความซึ่งเธอเขมสักรว่าเมื่อการศึกพม่าสงบเสีย
 กันแล้ว เขตรแดนพม่าต่อเขตรแดนกรุง ฯ เกรงจะเกิดวิวาทกัน
 ก็มีผู้ครองอินทโยธาให้ยกคนหนึ่ตรวามเข้ามาทำหนังสือสัญญา เพื่อ
 มิให้วิวาทกันด้วยเขตรแดนพม่า ความซึ่งเขาเขมสักรว่า
 ว่าจะไม่ เมื่อเจ้าเมืองมังกะลาให้ยกคนหนึ่ตรวามเข้ามาทำหนังสือสัญญา
 นั้น อังกฤษกำลังทำศึกกับพม่าอยู่ ยังหาแล้วกันไม่ พวกพม่ามีอยู่ที่
 นครเทพ ฯ จึงเวียนทวนเสนาบดี ให้กราบบังคมทูลแต่พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ขอยกกองทัพออกไปกวาดต้อนครอบครัว
 แต่บรรดาญาคูพึงเข้ามาไว้ที่กรุง ฯ ให้สิ้น จึงโปรดเกล้า ฯ ให้
 เจ้าพระยามหาโยธามณเฑียรราชคุมกองทัพพม่าไป ก็ได้ครอบครัว
 ญาคูพม่าเข้ามาข้าง กองทัพก็ยังอยู่แต่แม่กระษัตริย์ เราเห็นว่า

การครั้งนี้อังกฤษคิดนำระวางหลังพัวพัวอยู่ เจ้าเมืองมั่งกล้าจึงให้
 กับขันห็นตรับารนี้เข้ามา ว่าเจ้ากรุงอังกฤษให้เจ้าเมืองมั่งกล้าแต่งให้
 เป็นทูตเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาเป็นไมตรีกับกรุง ฯ พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่าจะเป็นทางพระราชไมตรีกับ
 เจ้ากรุงอังกฤษ จึงโปรดเกล้า ฯ สั่งเสนาบดีให้หากองทัพรามัญกลับ
 เข้ามาณกรุง ฯ ซึ่งเขมรเขมลัย์รกว่าสองพระนครเป็นทางพระราชไมตรี
 กัน ไม่ต้องระวางวิชาศึกศักรนั้น เราก็ค้นว่าเป็นไมตรีกันนั้นแลก็
 โฟรฟ้าข้าแผ่นดินก็ได้อยู่เย็นเป็นสุข ทุกวันนี้ไทยกับอังกฤษเป็นไมตรี
 กัน ไม่ต้องระวางรักษาเขตรแดนเหมือนอยู่ใกล้กับพม่าข้าศึกก็อย่างแต่
 ก่อน แลข้อความที่เขมรเขมลัย์รกว่าด้วยความเมืองแขกมลายู เมื่อ
 เกิดการกระชกโกลาหลที่เมืองไทร อังกฤษก็ไต่ขึงกันไว้ มิให้เกิด
 โกลาหลต่อกรุง ฯ ไค่นั้น ความขื่อนเมื่อศฤศศักราช ๑๘๒๖ ปี เจ้าพญา
 นครศรีธรรมราชลงไปจัดกองทัพที่เมืองไทร จะยกไปตีเมืองสลาอ
 ครั้งนั้นกับขันห็นตรับารนี้จะเข้ามาทำหนังสือสัญญา บังอยู่ที่เมืองเกาะ
 หมาก เจ้าเมืองเกาะหมากจึงได้ให้กับขันห็นตรับารนี้เข้ามาหาเจ้า
 พญานครศรีธรรมราชที่เมืองไทร ขอห้ามกองทัพมิให้ยกผ่านเมือง
 เกาะหมากลงไป ว่าพวกลูกค้าแขกเงินที่เมืองเกาะหมากจะพากันตน
 ตกใจ เจ้าพญานครศรีธรรมราชก็งดกองทัพไว้ หาไต่ยกกองทัพลงไป
 ตีเมืองสลาอไม่ แล้วเจ้าพญานครศรีธรรมราชกับกับขันห็นตรับารนี้
 ก็พากันเข้ามาทำหนังสือสัญญาที่กรุง ฯ แล้วกับขันห็นตรับารนี้ขอพวก
 ครีวรามัญ, มฤท, ทวาย, ตनाव, เป็นคนชายหญิงใหญ่น้อย ๑๕๓๘ คน

กับเมืองแปะซึ่งเป็นเมืองขึ้นกรุงฯ ได้ถวายดอกไม้ทองเงิน ๒ ครั้งแล้ว
ก็เอาไปขึ้นกับเมืองเกาะหมากด้วย ให้เซอเซมสักรรภักคย้าง ฤาจะ
หาความอื่นไม่ แลกับคนหนึ่ครบารนได้ทำหนังสือสัญญาว่าด้วย
การบ้านเมือง ๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อ ในหนังสือสัญญาข้อ ๓๓ นั้น
ว่าด้วยความเมืองไทย มิให้พวกพ้องพญาไทระเข้ามารบกวนเมืองไทย
เมื่อจุลศักราช ๓๑๙๓ ปีเถาะตรนศักราช พวกพ้องพญาไทระยกมารบ
เมืองไทยครั้งหนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๓๒๐๐ ปีจอฉะศักราช พ้อง
พญาไทระก็ยกมารบเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง เจ้าเมืองเกาะหมากได้ให้
มาช่วยเจ้าพญานครศรีธรรมราช เอากำปั่นมาปิดปากน้ำเมืองไทย
ไว้ทั้ง ๒ ครั้ง เราก็ดำเนินหนังสือไปถึงเจ้าเมืองเกาะหมาก ขอบใจ
เจ้าเมืองเกาะหมากเป็นอันมาก เซอเซมสักรรภักคย้างเห็นว่า
เห็นว่าเราจะล้มเสียฤา เราก็ดำเนินหนังสือซึ่งได้เป็นทางไมตรีกับเจ้ากรุง
อังกฤษผู้เป็นอธิปไตยในชาติอังกฤษ แลเซอเซมสักรรภักคย้างเห็นว่าการอื่น
จะเป็นประโยชน์เมืองไทย ก็เป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษด้วยเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าจะแยกกันให้แปลกกันก็จะเป็นไม่ดี กลับเป็น
ร้ายไป ฝ่ายอังกฤษก็เป็นเมืองใหญ่ แต่มีได้โปรดนาสิ่งใด ๆ วัน
แต่ที่ควรแก่ทางธรรมด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย เสนาบดีจะมาห้ามได้ฤา
แล้วที่เราประกอบไปด้วยใจอารักขาชอบธรรม จึงมิได้กลัสิ่งไร แจ้ง
อยู่กับใจเซอเซมสักรรภักคย้างแล้วนั้น ซึ่งเซอเซมสักรรภักคย้างฟังดังกล่าวดังตาม
ประเพณี เห็นว่าเซอเซมสักรรภักคย้างเป็นคนมีสติปัญญาจากที่อ่อนหวาน
สมกับคำเขาเล่ามาว่าเซอเซมสักรรภักคย้างจะเรไรสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็สำเร็จ

เหตุผิดคำสั่งสัญญาประการใด พวกขุนนางอังกฤษมิได้มาเรียนท่าน
 เสนาบดีในกรุงพระมหานครศรีอยุธยา^๑นั้น ซึ่งเชอเชมสับรกว่าฝ่าย
 ไทยทำผิดสัญญานั้นจะเป็นความอันใด จะเป็นด้วยควมเงินเรือฟักัด
 เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๓ บกนเอกศก กองตระเวนจับเงินเรือฟักัดได้ลำ
 หนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๘ บมเมียบอสูศก กองตระเวนก็จับได้ อีก
 ลำหนึ่ง พวกเงินเรือฟักัดเหล่านี้บรรดกตณเข้ามาเที่ยวจอดแอมฝั่งแอบ
 เกาะชาย จนริมปากน้ำเจ้าพญา นึกหมายกันกับจีนคนชั่วในบ้าน
 ในเมืองเราให้ออกไปชื้อขายกัน ไม่เข้าชื้อขายในบ้านในเมือง แล้ว
 เทียวกระทำหยายข้าต่าง ๆ พวกจีนเอาเงินเข้ามาชื้อขายมาทางบกก็มี
 ทางน้ำก็มี จะห้ามปรามสักเท่าใด ๆ ก็ไม่ฟัง จึงได้กระทำโทษจำไว้
 เหยียนเสียก็มี ฆ่าเสียก็มี ธิบราชรบาทจณฉยสันทรพยสังสันก็ไม
 เช็กหลาย เถิงอยที่เมืองจันบ้านเมืองเดิมของตัวกันยมนกันสืบสัน พวกกัน
 ยากจนไม่เป็นอันชื้ออันขาย เกิดใจฝิร้ายชุกชุมจนบ้านเมืองจะล่มจม
 เสียด้วยสันแล้ว จันทเข้ามาอยู่ในขอบเขตหาเสมากรง ๆ ก็กระทำดังนี้
 ชักชวนคนเพศอนภาษาอนแลคนไทยให้สืบสัน ถ้าบ้านใดเมืองใดพากัน
 สืบสันมากแล้ว ก็ไม่จำเวญกับบ้านนั้นเมืองนั้นเลย พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ทรงเกลี้ยคชัง
 คนสืบสันนัก เสนาบดีแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยช่วยกันระวังรักษา
 รมิให้คนไทยแลคนในบ้านในเมืองสืบสันได้ ให้เหมือนชาติฝรั่งไม่มี
 ผู้ใดสืบสันเลยแต่สักคนหนึ่งกันก็หนา บรรดาเงินเป็นข้าแผ่นดินพระเจ้า
 กรุงยถึง ไปเที่ยวทำมาหากินอยู่ในบ้านในเมืองใด ก็ถือว่าเป็นไพร่บ้าน

พลเมือง ๆ นั้น ไท่ทริพย์สั่งสินแล้วกลับไปบ้านเมืองของตัว อ้ายจัน
 คนชั่วพวกนี้ค้าขายไม่สุจริต คิดแต่จะหาผลหาประโยชน์ใส่ตัวมันจะให้
 เมืองเป็นไมตรีว่าฉาน เหมือนจะเลียมเขาควายให้ชนกัน อ้ายจัน
 เรือฟักกชงจับไว้ ไท่ทริพย์ก่อนจำไว้ มีคอบนำเจ้าเมืองสิงห์ไปรามหนึ่งลือ
 เข้ามาขอโทษออกไป แล้วจะห้ามปรัมมิให้เอาฝิ่นเข้ามาขายต่อไป
 ก็ให้พ้นโทษออกไปครั้งหนึ่งแล้ว อ้ายจันเรือฟักกชงก็หาเช็ดหลายไม่ ยัง
 เข้ามาขายฝิ่นต่อไป กำปั่นตระเวนก็จับได้อีกลำหนึ่ง กอลแลนล้วยตัว
 เจ้าเมืองสิงห์ไปรามหนึ่งลือขอโทษเข้ามา ก็ไต่ให้ออกไปโดยทางไมตรี
 อีกครั้งหนึ่ง ไต่มีหนึ่งลือออกไปให้กำชัยว่ากล่าว อย่าให้เข้ามา
 เทยวลอยลักขายฝิ่นต่อไป ทุกวันข้างฝั่งชลตะวันตกจันเรือฟักกชงยัง
 บรรทุกฝิ่นเข้ามาในเขตรแดนเนือง ๆ มาคราวละ ๔ ลำ ๕ ลำ ๖ ลำ
 เทยวลอยลักขายตามเกาะทุ่งอำเภอเล พยปะเรือไทยเล็ก ๆ ซึ่งไปมา
 ตามริมฝั่ง กัดงเรือช่วงเอาขึ้นคายศิลาไต่ยิงให้คนหนีชนยก เก็บ
 เอาทริพย์สั่งของไปแล้วกระทุ้งเรือมน้ำเสียกระทำเนือง ๆ ต้องให้
 กำปั่นตระเวนแลเรือรบเรือไล่ออกไปประจำรักษาคอยระวังปรัมปรัมอยู่
 มิได้ขาด ซึ่งเราเล่าความเรื่องเรือฟักกชงมาให้เชอเซมสักรักครั้งนี้ ด้วย
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวของเราทรงเกลี้ยกล่อมคนชกฝิ่นขายฝิ่น
 สูบฝิ่นยั้งนัก ความซึ่งเรามาในฉบับ ๒ นี้ เชอเซมสักรักเป็นผู้มี
 สติปัญญาทั้งอยู่ในยติธรรม สันดานปราศจากโทโสโมโท ทั้งใจเข้า
 มาจะปฤกษาหาจากกันแต่ล้วนความดี ให้สองพระนครเป็นไมตรีสนิท
 จำเรื่องยิ่งขึ้นไปกว่าแต่ก่อน จงพิเคราะห์ตรึกตรองดู ก็เห็นว่าเราพูด

เป็นความจริงบ้าง หนังสือให้มาฉวัน ๔ เดือน ๓๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ จุล
ศักราช ๑๒๑๒ ปีจอโทศก

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง

ตอบจดหมายฉบับที่ ๓ ของเชอเซมสับรุก

หนังสือ เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ให้มายังเชอเซม
สับรุก ด้วยในหนังสือฉบับที่ ๓ ของเชอเซมสับรุก เราพิเคราะห์ก็
ก็เข้าใจแจ่มแจ้ง ซึ่งเชอเซมสับรุกว่าฝ่ายขุนนางข้างอังกฤษ เมื่อจะหา
อุปถัมภ์ความนั้นมือยากทำดังอันใด เว้นแต่ทำได้ด้วยทางอันควรจะ
บำรุงราชไมตรีให้จำเริญไว้กับเมืองทั้ง ๒ ถ้าได้บำรุงรักษาราชไมตรีให้
ยิ่งมั่นมั่นคง แลจัดแจงทางซื้อขายแก่กันให้ยิ่งง่าย มีประโยชน์ยิ่ง
มากทั้งสองเมือง การนึ่งเคียวถูกต้องกันกับกระแสน้ำสิ่ง อันเชอเซม
สับรุกได้รับแต่เจ้ากรุงอังกฤษนั้น จะได้ว่ากล่าวสิ่งใด ๆ เกินจากเจ้ากรุง
อังกฤษก็หาไม่ได้ แลความซึ่งเชอเซมสับรุกว่าพระมหากษัตริย์ผู้ครอง
เมืองนครบริตันเมืองชิรลันคเมืองฮินดิสถาน มีคำสั่งให้เชอเซมสับรุก
ผู้มีสติปัญญารอบรู้ ในความที่จะเข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี มาเจรจา
การบ้านเมืองให้สองพระนครใหญ่เป็นไมตรีให้ยิ่งมั่นมั่นคงขึ้นนั้น ฝ่าย
เราก็มีความยินดีในถ้อยคำเชอเซมสับรุกว่ามาทั้งนี้ พระราชไมตรีจะได้
ถาวรวัฒนาไปชั่วกัลปาวสาน แลซึ่งว่าถ้าผู้ใดมาว่าอย่างอื่น ผู้นั้นเป็น
แต่ลวนคนใจพาล เป็นศัตรูแก่เมืองทั้ง ๒ เชอเซมสับรุกไว้ไว้ว่าท่าน
ผู้เป็นเสนาบดีในกรุง ฯ เห็นจะไม่ฟังคำแต่ข้างเดียวเลย ความซึ่งว่า

ทั้งนี้ ตั้งแต่เรารู้ความว่าเซอเซมสัรูกจะเข้ามานครพระมหานคร
คร้อยทอยา พวกลูกค้าก็เข้ามาเล่าๆกันต่าง ๆ เมื่อเซอเซมสัรูก
ยังอยู่ที่เมืองสิงห์ไปรา เรือไทย เรือจีน เรือแขก ลูกค้าซึ่งไปซื้อขาย
ณเมืองสิงห์ไปรา กลับเข้ามาณกรุงพระมหานครคร้อยทอยา ก็พูดว่า
ความต่าง ๆ กัน ครั้นเซอเซมสัรูกไปอยู่ที่เมืองเกาะหมาก ฝ่าย
แขกเมืองไทรเมืองปลิศไทยจีนเมืองพังงาเมืองถลาง ไปค้าขายเมือง
เกาะหมากกลับมากล่าวเล่าเรื่องๆกันเป็นหลายอย่างมาจนทุกวันนี้ เรือ
จีนลูกค้าไปค้าขายเมืองไญ้กระทรา เมืองลำปำหลัง เมืองกักกลับ
เข้ามาถึงวังพิกากันอ่องไป เสนาบดีรู้ความแล้วก็ได้เอะเฟอะในถ้อยคำ
อันนั้น ถึงมาทว่าคนพาลจะมาหลอกลวงพิกาเอาแต่ประโยชน์ตัว มิ
ให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นจะทำให้เสียประโยชน์ซึ่งเป็นไมตรีกันนั้น หา
ควรระวังเอามาเป็นแก่นสารไม่ ที่กรุงนั้นเล่าลูกค้าจีน, แขก, ฝรั่ง,
ต่างชาติต่างภาษาเข้ามาอยู่ค้าขายมากด้วยกัน เป็นคนดีก็มีเป็นคนชั่ว
ก็มี คนที่ชั่วจะเก็บเหตุการณ์ในบ้านในเมืองไปพิกาประการใดให้เซอเซม
สัรูกฟัง ก็อย่าให้ถือเอาถ้อยคำอันนั้นไว้เป็นอารมณ์ เหมือนกับเสนาบดี
มิได้ฟังเอาถ้อยคำแห่งลูกค้าไว้ ถ้าใจเซอเซมสัรูกกับใจเสนาบดี
ประพาศกันอย่างเดียวกัน ไม่ฟังเอาถ้อยคำคนผู้น้อยมาผูกพันให้เป็นเหตุ
ใหญ่ขึ้นแล้ว ทางพระราชไมตรีทั้ง ๒ พระนครใหญ่ก็จะจำเริญไปชั่วฟ้า
แลดิน ก็ว่ายังเหลือแต่จะว่า ถ้าในวังหนังสือสัญญาได้พบข้อใด ๆ อัน
มิได้เข้าใจโดยแท้ เป็นเหตุที่สงสัยอยู่ เซอเซมสัรูกจะแก้ไขให้แจ้งแล้ว
ถ้าเห็นชอบก็ จะเอาคำแก่นั้นมาเขียนลงกำกับหนังสือสัญญาไว้ให้สิ้น

สงไสยก็ได้ แล้วเพื่อจะได้เข้าใจง่าย ควรที่จะหมายถึงว่าหนังสือสัญญา
 ที่ทำไว้ในยุคศตวรรษ ๑๘๒๖ ปีมีได้เสีย ซึ่งเชอเซมสับรกว่าหนังสือ
 สัญญาข้อใดที่เป็นที่สงไสย เชอเซมสับรกว่าจะแก้ไขให้แจ้งนั้น เราก็หา
 มีความสงไสยสิ่งหนึ่งสิ่งใดในข้อซึ่งจะสัญญากันไม่ แลซึ่งเชอเซม
 สับรกว่าความมาว่า ข้อ ๖ กับข้อ ๑๐ ในหนังสือนั้นทำให้ยืดยาวหน่อย
 หนึ่ง ในหนังสือใหม่ แลข้อ ๗ กับข้อ ๘ ในหนังสือสัญญาก่อน ๒ ข้อ
 นั้นเป็นเหตุระขอยกขึ้นว่าใหม่ แลซึ่งเชอเซมสับรกว่าจะขอยกหนังสือ
 สัญญาเก่า ๒ ข้อ จะเพิ่มเติมขึ้นในหนังสือสัญญาเก่าอีก ๒ ข้อนั้น จะ
 ยกถอนไปเราก็จะยอมให้ถอนไปตามใจ ฝ่ายเราก็เคยไปถอนหนังสือ
 สัญญารั้งกับคนหนึ่บริวารนี้มาทำไว้ว่าด้วยความเมืองไทรข้อ ๑๓ เมื่อ
 จุลศักราช ๑๒๐๓ บัณฑิตนัก ๒ มาครั้งหนึ่งแล้ว เชอเซมสับรกว่าจะ
 เพิ่มเติมลงในหนังสือสัญญาข้อ ๖ กับข้อ ๑๐ นั้นก็จะให้เพิ่มเติมลง แต่
 จะเพิ่มเติมความลงอย่างไร ก็ให้ว่ามาเสียให้เข้าใจก่อน ถ้าเราเห็นว่า
 เป็นประโยชน์ทำได้ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว จะเพิ่มเติมความลงแลจะ
 ถอนความไปเราก็จะยอมให้ ถ้าเห็นการเป็นแต่ฝ่ายเดียวแล้วเราจะยอม
 ให้นั้นไม่ได้ ซึ่งเชอเซมสับรกว่าเป็นใจความว่าคนอังกฤษจะได้ที่อยู่ใน
 เมืองไทย แลคนไทยจะได้ที่อยู่ในแคนอังกฤษก็ควร แลว่าพ่อค้านั้น
 จะค้าขายได้ไม่ค้าขาย สุดแต่พ่อค้าเห็นชอบกับตนเอง กับเชอเซมสับร
 ว่าได้ ไว้เนื้อเชื่อใจในเราแลเสนายกทั้งหลายฝ่ายกรุงเทพ ฯ เป็นอันดังนี้
 เราก็นำเสนายกทั้งย่งก็จะผูกขาดหาฤๅจกแจงโดยยุติธรรมแต่ที่ ควรจะ
 เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ให้ไพร่บ้านพลเมืองอยู่เย็นเป็นสุขสืบ

ไป ซึ่งว่าท่านผู้เป็นพระศรีวิชัยผู้ครองเมืองนครบริตัน เมืองฉิรรัตน
เมืองชินทศสถานนั้นฝ่ายข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป็นอธิปไตยครองราชสมบัติ
ในกรุงเทพมหานครศรีอยุธยาฝ่ายข้างหนึ่ง ทั้งพระไทยพร้อม
ประสังศักรระงับกับเหตุอันมิได้เข้าใจถึงกันด้วยก็ให้สัญญาปรารภ แล้ว
รักษาเมืองทั้งสองให้เป็นศุขสำราญ จึงปลงพระไทยทั้งแ่งหนึ่งสื่อ
สัญญา ๘ ประการดังนี้ เราจะนำความในหนังสือสัญญา ๘ ข้อของ
เชอเชมสักรุกษนกรายทูลพระราชวงษานุวงศ์ให้ทราบ จะได้ มีรับสั่งให้
ประชุมเสนาบดีปรึกษาในข้อสัญญาซึ่งเชอเชมสักรุกษนกรายทำมานี้ ถ้าปรึกษา
เห็นพร้อมกันว่าถูกต้องตามพระราชประเพณีกรุงพระมหานครศรีอยุธยา
แล้วจึงจะให้มาต่อภายหลัง หนังสือให้มาฉวัน ๔ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
จุลศักราช ๑๒๑๒ บัจอณัฏฐโทศก

คำปรึกษาเจ้าพลเอก ๑ ที่ตรวจร่างสัญญา

วัน ๑ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๑๒ บัจอณัฏฐโทศก ท่าน
เสนาบดีแลข้าทูลฉลอง ๑ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งรู้สันตติชนัดเจนในการนานา
ประเทศทั้งปวง ประชุมกันในพระราชวังวัดมหาสถาน มีเจ้าพญา
พระคลังเสนาบดี ที่สมุหพระกระลาโหมเป็นประธาน พญาศรีพิพัฒน์
รัตนราชโกษาธิบดี พญาราชสุภาวดีศรีบรมหงษ์ เจ้าพระยามหาโยธา
รามัญราช เจ้านายบรรณารักษ์ศรีสุริยวงศ์ พระยาพิพัฒน์โกษา
ราช ปลัด พญาสุพัทธมนตรีเจ้ากรมฯ ทำขวา พญาไชยสุริยราชเศรษฐี

เจ้ากรมฯ ทำซ้าย จมนทิพเสนา จมนราชามาตย์ ปลัดกรมพระ
 ตำรวททหารแห่ต้นเชือกซ้ายขวา นายจ่าเรศมหากเล็ก พญาสวัสดิการ
 จางวางเจ้าภาษี ปฤกษาพร้อมกันด้วยหนังสือสัญญา ๙ ข้อของเชอเซม
 สัตบุรุษนางอังกฤษ ซึ่งเป็นทูตถวายสละพระมหากษัตริย์ผู้เป็นอธิปไตย
 ในเมืองนครบริตันนิรลันด์ แลอินดุสสถาน มาขอทำหนังสือสัญญากับ
 ท่านเสนาบดีกรุงเทพพระมหานครบรรพตวรารวาศ์ศรีอยุธยา ในหนังสือ
 สัญญาข้อหนึ่งนั้นว่า ทั้งแต่ไปจะให้ความสุขสำราญแลราชไมตรี
 จำเริญไว้แก่เมืองทั้ง ๒ ครายเท่ากัลปาวสาน ที่สัญญาครั้งนี้ ศก
 กษัตริย์ผู้ครองเมืองนครบริตันนิรลันด์ เมืองอินดุสสถาน ฝ่าย
 ข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป็นอธิปไตยครองราชสมบัติมหิศวรมย์ในพระมหา
 นครศรีอยุธยาฝ่ายข้างหนึ่ง แลราชวงศ์สืบ ๆ กันไปเยี่ยงนาคจะถือ
 ตามกันทั้ง ๒ ฝ่าย ข้อสัญญาของเชอเซมสัตบุรุษข้อ ๓ นั้น เสนาบดี
 ทั้งปวงปฤกษากันเห็นชอบด้วย ลอทวิศกัณเฑาะฐตันชนนางผู้ใหญ่
 กรุงอังกฤษกับเชอเซมสัตบุรุษที่เป็นทูตเข้ามาจำเริญพระราชไมตรี จะให้
 สองพระนครใหญ่เป็นสัมพันธไมตรีไมตรีวัฒนาถาวร สันติยิ่งขึ้นกว่า
 แแต่ก่อนจนชั่วกัลปาวสาน ตามอย่างบรรดาพระราชประเพณีสืบ ๆ มา เรา
 มีความยินดีเป็นอันมาก แต่ว่าจะจากพระนามพระมหากษัตริย์ทั้ง
 ๒ พระนครลงไว้ในหนังสือสัญญานั้นหาสมควรไม่ อันราชประเพณี
 กรุงพระมหานครศรีอยุธยา ท่านเสนาบดีแต่โบราณท่านจากพระนาม
 พระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ ฝ่าย ซึ่งเป็นราชไมตรีกันไว้ในแผ่นพระ
 สุพรรณบัตร ครั้นเห็นสมควรที่จะจากไว้ ในแผ่นพระสุพรรณบัตรว่า

สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ครอบครอง
 ศิริราชสมบัติในกรุงเทพมหานครบรมทวารวดีศรีอยุธยา กับพระ
 มหากระษัตริย์ผู้กล้าเล็ก อันเป็นอธิปไตยในเมืองนครวัดกันเมืองฉिरันต์
 แลเมืองอินทสดาน พระมหากระษัตริย์ทั้งสองฝ่ายเป็นมหามิตรไมตรี
 สรวรรณย์ถักเกี่ยวกันอันสนิท ตั้งแต่ครั้งจุลศักราช ๑๒๑๒ ปีจอ โทศก
 ศกศักราช ๑๗๕๐ ปี เชอเชมสักรุกเป็นราชทูตเข้ามาจำเริญพระ
 ราชไมตรีถนอมนครศรีอยุธยา ทั้งควรจะให้ประกาศกับเมืองประเทศ
 ราชแลเมืองขึ้นข้าขอบขัณฑสีมาอาณาจักร ปากใต้ฝ่ายเหนือวันตก
 วันออก แลอาณาประชาราษฎร์พ้องคำพยานซึ่งปวงให้รู้ทั่วกันว่า
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงพระมหานครศรีอยุธยา กับพระมหา
 กระษัตริย์เจ้ากรุงอังกฤษ เป็นมหามิตรพระราชไมตรีสนิทยิ่งกว่าแต่
 ก่อน ถ้าเชอเชมสักรุกเห็นชอบด้วยเราแล้ว กลับออกไปจงแจ้งความ
 ดั่งนี้กับลอร์ดวิกกันปามสตันขุนนางผู้ใหญ่ในกรุงอังกฤษ ถ้าลอร์ดวิกกัน
 ปามสตันขุนนางผู้ใหญ่ เห็นถูกต้องด้วยประเพณีข้างอังกฤษอยู่แล้ว
 ก็ควรจะทำด้วยกันดั่งนี้ทั้งสองฝ่าย ให้ทางพระราชไมตรีวัฒนา
 ถาวรไปชั่วฟ้าแลดิน

ในหนังสือสัญญาข้อ ๒ ของเชอเชมสักรุกนั้นว่า ฝ่ายคนอันอยู่ใต้
 บังคับอังกฤษยอมจะให้มาแลมีที่อยู่แลค้าขายในเมืองไทย หัวเมืองท
 เป้นขอบขัณฑสีมาแห่งท่านผู้ครองกรุงเทพ ฯ แล้วพวกประเทศอื่นๆ
 ให้รู้คุณแลโอกาสในการซื้อขายแลการอื่นๆ เป็นคุณประการใด จะได้นั้น

คนจีนอยู่ไทยคงจะอังกฤษเหมือนกัน อนึ่งถ้าคนจีนอยู่ไทยคงจะกรุงเทพฯ
 จะไปมีที่อยู่ที่ค้าขายในแดนอังกฤษทั่วเขตแดนก็ยอมให้ทำได้ แล้วคน
 ประเทศอื่น ๆ ก็คงแลโอกาสในการซื้อขายแลการอื่น ๆ เป็นคน
 ประการใด ก็จะได้แก่คนไทยเหล่านั้นเหมือนกัน ความข้อ ๒ น
 เสนาบดีอังกฤษพร้อมกันเห็นว่า คนไทยที่เป็นพ่อค้าพานิช จะไปตั้ง
 ซอยขายในบ้านเมืองอังกฤษหาไม่ มีแต่คนไทยก็เหยกละญาติพี่น้อง
 ทั้งภรรยาไปเที่ยวอยู่ในเขตแดนอังกฤษ คนคงจะหาเอาเป็นธุระไม่
 ถึงจะไปเที่ยวอยู่บ้านใดเมืองใด กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองประการใด
 ก็ให้กระทำโทษกันตามอาญากฎหมายบ้านเมืองนั้นเถิด ซึ่งคนอยู่
 ไทยคงจะอังกฤษจะเข้ามาอยู่ค้าขายในแดนเมืองไทย หัวเมืองซึ่ง
 ขอบเขตหาเสมาให้ไทยเหมือนคนประเทศอื่น ๆ นั้น คนประเทศอื่นเข้ามา
 ตั้งทำมาหากินอยู่ในขอบเขตหาเสมาช้านานหลายชั่วอายุคนมาแล้ว จนมี
 ภรรยาเมียบุตรหลานเกี่ยวพันกันทุกชาติทุกภาษา เช่นไฟร์ฟ้าข้ามแผ่นดิน
 เหมือนกัน จะทำเรื่องสวนไร่นาทำมาหากินประการใดก็กระทำได้ ถ้า
 คนเหล่านั้นกระทำความผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายก็กระทำโทษได้เหมือน
 คนไทย แลคนชาติอังกฤษแต่โบราณมาก็ยังไม่เคยเข้ามาอยู่ในเขต
 แดนกรุง ฯ เมื่อจุลศักราช ๑๑๘๖ บวอณคภ มีคห็นแตรเข้ามา
 ตั้งค้าขายอยู่ณกรุง ฯ ก่อนลูกค้าอังกฤษทั้งปวง เมื่อแรกเข้ามาอยู่
 ก็ซื้อขายกับลูกค้าพานิชเรียบร้อยเป็นปรกติ หากมีถ้อยความเกี่ยวข้อง
 สิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ต้องพระราชประสงค์
 ยื่นให้ผู้น้อยก็อุส่าหาเข้ามาจำหน่าย ก็ให้ขอหาไว้เป็นกำลังสำหรับ

บ้านเมือง มีคหบดีเศรษฐีเข้ามาอยู่ทุกวงศ์หลายปี จนได้ฝรั่งชาติพิศุภเกิด
 ที่กรุง ฯ เป็นภรรยาเกิดบุตรใหญ่แล้ว มีคหบดีเศรษฐีขอลาให้บุตรออกไป
 เรียนหนังสือที่เมืองวิลาศ เจ้าพนักงานก็ตามใจมิได้ขัดขวาง มีคหบดีเศรษฐี
 ร้อยอย่างธรรมเนียมกรุง ฯ ทุกสิ่งทุกประการ ครั้นนานมาคุ้นเคยกัน
 เข้ากับยายพวกจีนคนร้าย ก็เอาเงินซึ่งเป็นของต้องห้ามเข้ามาลักลอบ
 ซ่อขายกัน แลจำหน่ายสิ่งของใด ๆ ไปกับลูกค้าก็เป็นความเกี้ยวข้อง
 กันเนือง ๆ พวกชาวมุขมเหศวรลัทธิหลายอย่าง แลมีคหบดีเศรษฐีพวก
 ว่ากำปั่นไฟใช้ไถ่รวกเร็วคล่องแคล่วนัก จึงเอากำปั่นไฟเข้ามาตั้ง
 ติดไฟขึ้นใช้กำปั่นให้ขึ้นนางแลราษฎรก็ไม่เห็นรวกเร็ว พอดีกับกับ
 เรือ ๘ พาย ๑๐ พาย ไม่เป็นอัศจรรย์นัก กำปั่นลำนั้นก็เป็นกำปั่นเก่า
 รวอยู่ข้างแล้ว จะขอขายให้ในหลวงเป็นเวลา ๑๒๐๐ ชั่ง เจ้าพนักงาน
 ไม่เชื่อไว้ก็โกรธ ว่ากล่าวเหลือเกินต่อเจ้าพนักงานต่าง ๆ ทำให้ผิด
 สัญญาซึ่งกับคหบดีเศรษฐีทำไว้ เสนาบดีเห็นพร้อมกันว่าคหบดี
 พดเหลือเกินก็ให้ขยับไปเสีย ไม่ให้อยู่ในบ้านในเมือง แลมีคหบดีเศรษฐี
 กันกับคหบดีเศรษฐี ไม่ไต่ทำถ้อยความสิ่งใดให้เกี้ยวข้องการบ้านเมือง
 ก็ให้ไต่อยู่ซ่อขายมาจนทุกวันนี้ มีคหบดีเศรษฐีได้มาช่วยเจ้าพนักงานแปล
 หนังสือเขียนหนังสือฝรั่งอยู่ข้าง เราเห็นว่าคหบดีเศรษฐีเข้ามาอยู่คนเดียว
 เท่านั้นก็องอาจพดเหลือเกิน ถ้าองคภูษจะเข้ามาอยู่ณกรุง ฯ มาก
 แล้ว จะเที่ยวไปอยู่ในขอบเขตหาเสมาแห่งใด ๆ ก็จะมีความสะดวก
 วิสาทจนถึงทุกวันนี้ ฝ่ายองคภูษ ฤๅฝ่ายไทยลัทธิมาดลงฝ่ายหนึ่งก็จะ
 ฝนความใหญ่ขึ้น เห็นการดังนี้ ก็จะให้องคภูษเข้ามาอยู่มากนักไม่ได้

บ้านเมืองจะไม่อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งจะทำให้ทางไมตรีมัวหมองไป ความ
ข้อ ๒ นั้นขอเสียเถิด เราจะยอมให้ไม่ได้

ในหนังสือสัญญาข้อ ๓ ของเซอร์เฮมส์บักนั้นว่า ฝ่ายท่านผู้เป็น
พระมหากษัตริย์ของกรุงไทย ฯ พระองค์สัญญาไว้ว่า ถ้าผู้ใดถือศาสนา
แห่งพระเยซูคริสต์ แลได้นับถือการตามศาสนานั้น ในแว่นแคว้นแห่ง
เมืองที่พระองค์ทรงครองอยู่ พระองค์อนุญาตให้ทำได้มิให้ขัด แล
พระองค์จะประทานให้มียศบรรดาศักดิ์ของชนที่ถือคตินั้น อนึ่งฝ่าย
ท่านผู้เป็นพระมหากษัตริย์ของเมืองอังกฤษนั้นก็สัญญาว่า ถ้าคนถือพระ
พุทธศาสนาอยู่ในแดนเมืองอังกฤษ คนเหล่านั้นจะได้มีสิทธิการตาม
สิทธิของตนไม่ขัดสิ่งใด แลจะประทานให้มียศบรรดาศักดิ์ของ
คนที่ถือพระพุทธศาสนาเป็นอันสมควร ความข้อ ๓ นั้น เสนาบดีอังกฤษ
พร้อมกันก็เห็นว่ากรุง ฯ เป็นประเทศใหญ่ ไพร่บ้านพลเมืองหลายเพศ
หลายภาษา ถือลัทธิศาสนาต่าง ๆ กัน ฝรั่งเศสตีพิทเกตขาดหลวง
ฝรั่งเศสเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งบ้านเรือนเป็นพากันมานาน
แต่โบราณมา มีบุตรหลานสืบ ๆ หลายชั่วคนมาแล้ว ฝรั่งเศสตีพิทเกต
กักตุนอยู่พระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว คนใดที่มีสติปัญญา
ก็ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงให้มียศถาบรรดาศักดิ์ตามสมควร จึงไปรุดเกล้า ฯ
ให้ท้าวทักสันสอนศาสนา หมอมรภิกษุซึ่งเข้ามาเช่าที่ปลูกโรงสวดแจก
หนังสือแผ่นสาธยายที่กรุง ฯ นี้ ก็รู้จักพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธเจ้า
อยู่หัว ว่าได้เข้ามาอยู่มีความสุขสบาย มิได้มีผู้ใดเบียดเบียน หมอ
บริกเลก็ได้นำหนังสือตำราปลูกผลกวดแลตำราหญิงคลอดบุตร ส่งให้

เจ้าพนักงานทูลเกล้าฯ ถวาย หมอหยอนก็เป็นคนรู้หนังสือไทยหนังสือ
อังกฤษซัดเจน ก็ไ้มาช่วยเจ้าพนักงานเขียนหนังสือแปลหนังสืออังกฤษ
ออกเป็นคำไทยอยู่เนือง ๆ หมอมริกันเข้ามาทำหนังสือแจกแผ่ศาสนา
เรื่องความพระเบชชกฤศ มิได้ทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เหลือเกินก็อยู่ไป
ไ้ด้วยกัน ถ้ากระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผิดอย่างธรรมเนียม ก็จะต้อง
ขี้ให้ไปเสียจากบ้านจากเมือง พวกหมอมริกันแลกเปลี่ยนกันค้นหาคำ
อังกฤษเข้ามาตั้งข้อขายอยู่ทกรุง ๆ ก็หลายมาแล้ว บัวยใช้ล้มคาย
ลงก็มี ได้ฝังศพฝังคนตามแพศภาษา พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
อยู่หัว ทรงพระมหากรุณาอันประเสริฐ ก็ได้ห้ามปรามเกียจกันในงาน
ศาสนาของคนต่างประเทศ เมื่ออยู่ไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผิดกฎหมาย
ประเพณีบ้านเมืองแล้วก็อยู่ด้วยกันไ้ได้ ความก็แจ้งประจักษ์อยู่ทั้งนี้
แลคนฝ่ายไทย ถ้าไปอยู่ในบ้านในเมืองแวนแคว้นของอังกฤษ แลบ้าน
เมืองอื่น ๆ ก็ไ้ ก็เป็นไพร่บ้านพลเมืองของเมืองนั้น จะกระทำความผิด
ความชั่วสิ่งใดก็สุกแต่กฎหมายประเพณีบ้านเมือง คนเหล่านั้นจะยังถือ
ศาสนาของตัวอยู่ ถ้าจะไปถือศาสนาภาษาใด ๆ ก็ไ้ ล้มคายลง
จะฝังศพเผาผีอย่างไ้ก็สุกแต่หน้าใจของเขา เราก็มิได้เอาเป็นอะไร ซึ่ง
เซอเซมสักรจะมาขอทำหนังสือสัญญาด้วยทศกัณฐ์นั้น เห็นหา
ต้องการที่จะเป็นข้อสัญญากันไ้

ในหนังสือสัญญาข้อ ๔ ของเซอเซมสักรนั้นว่า ท่านผู้เป็นอธิปไตย
ครองเมืองเครตบริตัน เมืองฮิวลันด์ แลเมืองฮินคูลดานฝ่ายข้างหนึ่ง
แลท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองกรุงเทพฯ ฝ่ายข้างหนึ่ง ยังปลงพระไทย

พร้อมกันจะตั้งคำสัญญาอีกฉบับหนึ่ง ว่าด้วยทางค้าขายแก่กัน ประการ
จะให้การมีประโยชน์ยิ่งมากขึ้นแก่เมืองทั้งสอง ความข้อ ๕ นั้น เสนาบดี
ปรึกษาพร้อมกัน ซึ่งจะให้ประโยชน์ในการค้าขายมากขึ้นนั้น
เราหาเห็นความแจ่มแจ้งไม่ ไม่รู้ ที่ระโตคอบจะเอาเป็นข้อสัญญา
ประการใดได้

ในหนังสือสัญญาข้อ ๕ ของเธอเขมสับริกนั้นว่า ฝ่ายท่านผู้เป็น
กรรมกรียครองเมืองนครวัดกัน อีวสันต์ แลชินศุสสถานท่านสัญญาไว้ว่า
ตั้งแต่นั้นไปภายหน้าถ้าคนท่อยุได้บังคับกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาไป
ค้าขายแดนอังกฤษ พวกอังกฤษจะทำการสิ่งอันใดขัดขวางให้คนไทยเหล่านั้น
เสียประโยชน์ในการซื้อขายก็ห้ามได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้ แล้วฝ่าย
ท่านผู้เป็นกรรมกรียครองกรุงเทพ ฯ เล่า ท่านสัญญาไว้ว่า ตั้งแต่นั้น
ไปภายหน้า เมื่อคนอันอยู่ในบังคับอังกฤษเข้ามาค้าขายอยู่กรุงเทพ ฯ
ฝ่ายกรุง ฯ นั้นจะทำการสิ่งอันใดขัดขวางให้พวกคนอังกฤษพ่อค้าเหล่านั้นเสีย
ประโยชน์ในการซื้อขายก็ห้ามได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้ ความข้อ ๕ นั้น
เสนาบดีปรึกษาพร้อมกันว่าณกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา สินค้า
ซึ่งลูกค้าในประเทศนอกประเทศก็จะเอาเข้ามาค้าขาย ห้ามแต่ฝิ่น
เป็นของชั่ว ไม่ให้ลูกค้าเอามาขายในแว่นแคว้นพระราชอาณาเขต
ชาติที่เกี่ยว แตะบน, กระสุนบน, ดินบนนั้น ถ้าลูกค้าจีน แยก ฝรั่ง
แลลูกค้าชาติอื่น ๆ ก็ดี จะบรรทุกสลับกำบนเข้ามาให้ขายให้ในหลวง
ถ้าในหลวงไม่ต้องการซื้อไว้ก็ให้ลูกค้าเอายัน กระสุนบน ดินบนกลับ
ออกไปเสีย ไม่ให้ขายกับลูกค้าแลไพร่บ้านพลเมืองนคร ฯ แลสินค้า

อื่น ๆ ก็ตามแต่ลูกค้าจะซื้อขายกันมิได้ขัดขวาง แต่เข้าเปลือกเข้าสาร
 เป็นของต้องห้าม ให้ซื้อให้ขายกันได้แต่ในประเทศซึ่งเป็นข้าขอบขัณฑ
 เสมา ถ้าลูกค้านอกประเทศเข้ามาค้าขายจะกลับออกไป ก็ห้ามมิให้
 ซื้อเข้าเปลือกเข้าสารเป็นสินค้า ให้ซื้อไปแต่พอเป็นเสบียงกินกลางทาง
 ตามเมืองใกล้ไกล สมควรก็คนที่มาในลำสลับกำปั่นสำเภาแล
 เรือปากใต้ กล้วยเขานเป็นอาหารแก่ไพร่พลเมือง ทั้งเป็นกำลังแก่บ้าน
 แก่เมืองด้วยจึงห้ามไว้ ไพร่บ้านพลเมืองจึงมิได้ชวนโซเหมือนเมือง
 ประเทศอื่น ๆ ถ้าแผ่นดินตกเป็นปรกติไร่นาทำได้ผลมาก เมื่อเข้า
 จะผลาญเสียเปล่าจึงให้ขายไปนอกประเทศบ้าง แลซึ่งฝิ่นกับเข้าเปลือก
 เข้าสาร บิน กระสนยน คินบั่น เป็นของต้องห้ามมาแต่บรรดา
 ประเทศสืบ ๆ มาแต่ก่อน ซึ่งว่าอย่าให้ขัดขวางค้าขายนั้น แต่บรรดา
 ลูกค้าไทยจีน ลูกค้าแขกชาติมณฑล ชาติส่น ชาติสรวท ชาติมัตราด
 ฝรั่งเศส อังกฤษ ชาติพุกเกท ชาติวิลันดา ที่ไปมาค้าขายอยู่ที่กรุง ฯ
 ถ้ามีผู้ใดขัดขวางในทางค้าขาย ก็ขอยแต่ลูกค้าจะมายอกกับพญาศรี
 พินิจมนตรีราชโกษาเสนาบดีผู้เป็นเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ ก็จะได้ว่ากล่าว
 ให้ นั่นก็ห้ามผู้ใดมาว่ากล่าวว่ามีผู้ขัดขวางในทางซื้อขายสิ่งใดไม่ แล
 ลูกค้าที่กรุง ฯ ก็ไปค้าขายที่เมืองจีน เมืองสิงคโปร์ เมืองไญ้กะทรา
 เมืองลำปาหลัง เมืองก๊ง ไปเมืองใดก็ตามเมืองนั้น ก็ห้ามผู้ใด
 มาว่ากล่าวว่าย้านไต่เมืองใดขัดขวางทางค้าขายไม่ มีแต่พูดกันว่า
 ขกตทนยังได้ กำไรบ้าง กล้วยสินค้าขายค้าขายไม่ก็ กล้วยลูกค้าไป
 ชนร้านขนทางนั้นซื้อขายสินค้าไม่มีราคา เมื่อจะกลับมากทสงของให้

เป็นฝ่ายเป็นท้ายข้าง สิ่งของต่าง ๆ จะเอาเงินก็ไม่ได้ ได้ยินพูด
แต่ดังนี้ ความข้อ ๕ นั้นเห็นหาต้องที่ ๆ จะทำสัญญากันไม่

ในหนังสือสัญญาข้อ ๒ ของเซอเซมสับรูกนั้นว่า ท่านผู้เป็น
กระษัตริย์ครองกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา ก้อนุญาตว่า ถ้าข้าง
อังกฤษได้เห็นชอบจะตั้งกงสุล คือผู้สำหรับจะเอาฐานะเป็นพนักงาน
จระก่าแล้วในการซื้อขาย ให้มาอยู่ในเมืองใด ๆ อันเป็นท่าจอดใน
แคว้นแคว้นกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาให้มาได้ แล้วพนักงาน
ของกงสุลเหล่านั้น คือว่าถ้าพวกอังกฤษอันอยู่ในกรุงเทพพระมหานคร
ศรีอยุธยาเป็นความกันเองก็ดี เป็นความกับชาวกรุง ๆ ก็ดี กงสุล
เหล่านั้นจะเอาเป็นระพิจารณาปรึกษากันกับขุนนางในกรุง ๆ ให้ระจับ
คืบความให้สัญญาได้ แล้วฝ่ายท่านผู้เป็นอธิปไตยในเมืองอังกฤษเล่า
ท่านก็อนุญาตว่า ถ้าข้างกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาได้เห็นชอบ
จะตั้งกงสุลไปอยู่ในเมืองใด ๆ อันเป็นท่าจอดในแดนอังกฤษ เป็นภาระ
ระเหมือนกันก็ให้ทำได้เป็นเสมอกันนั้น ความข้อ ๖ นั้น เสนาบดีปรึกษา
พร้อมกันว่า แต่บรรดาฝรั่งเศสขอวิไชยเณทร์เข้ามาอยู่ณกรุงเทพมหา
นครศรีอยุธยาคนหนึ่ง วิไชยเณทร์จะอย่างธรรมเนียมฝรั่งเศสเสีย มาถือ
ประเพณีไทยตามพระราชกำหนดกฎหมายกรุง ๆ เป็นคนมีสติปัญญา
สัพพัญญูก็สมควรทำราชการ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้
วิไชยเณทร์เป็นขุนนางผู้ใหญ่ ใช้อ้อยอยู่ที่กรุง ฯ ซ้านานจนวิไชยเณทร์
ถึงแก่กรรม แต่นั้นมาก็ห้ามฝรั่งต่างประเทศชาติใดเข้ามาอยู่ณกรุง ฯ
อีกไม่ มีแต่ฝรั่งชาติพุกเกดตั้งบ้านเรือนเป็นพากันอยู่ณกรุง ฯ แต่
บรรดาจนเท่าทุกวันนี้เป็นอันมาก ที่ขุนนางทำราชการอยู่ใน

ตำแหน่งต่าง ๆ ก็มี เมื่อจุลศักราช ๓๑๘๒ ยี่มะโรงโทศก เจ้าเมือง
 ประตูนมหนึ่งสือเข้ามาแจ้งเสนาบดีให้กราบบังคมทูลแก่พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว ขอทรงให้กาสละดกเป็นทั้งกงชูลแล้วขอทูลให้ตั้งบ้านเรือน
 อยู่ด้วย ฝรั่งชาติพุททเกตซึ่งเป็นชนนางอยู่ณกรุง ฯ มีความยินดี จึง
 เรือนกับท่านเสนาบดีว่า ถ้ากงชูลจะทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็
 ประพฤติตามอย่างธรรมเนียมของไทย เหมือนฝรั่งชาติพุททเกตซึ่งอยู่
 ณกรุง ฯ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้กาสละดกเป็นกงชูล ทั้งพระราชทานทำให้
 ทำเรือนอยู่ กาสละดกอยู่ทกรุง ฯ หลายแล้วเสนาบดีก็กลับออกไป
 เจ้าเมืองมะเกาให้มคิลินเข้ามาอวยรักษาที่ซึ่งพระราชทานนั้นไว้จนเท่า
 ทุกวันนี้ มคิลินก็มานั่งอยู่ ไม่มีถ้อยความสิ่งใด สดุดกำปั่นลูกค้า
 ชาติพุททเกตเล่าก็ไม่เข้ามาซื้อขายแต่สักลำหนึ่ง ไม่เห็นเป็นผลเป็น
 ประโยชน์สิ่งไรก็ย้ายบ้านเมืองฝ่ายเราเลย แลลูกค้าฝรั่ง, แชก, จีน,
 ต่างประเทศเข้ามาค้าขายณกรุง ฯ มีความสิ่งใดเกี่ยวข้องกันกับลูกค้า
 ณกรุง ฯ ด้วยการซื้อขาย เป็นแต่ความเล็กน้อยเจ้าพนักงานก็ชำระว่า
 กล่าวให้ ถ้าเป็นความข้อใหญ่เสนาบดีก็ตัดสินให้ตามกฎหมายอย่าง
 ธรรมเนียมของไทยให้เป็นอันสำเร็จแก่กัน ถ้าลูกค้าไปค้าขายหัวเมือง
 ไท ๆ ที่เป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุง ฯ จะมีความเกี่ยวข้องด้วยเหตุสิ่งหนึ่ง
 สิ่งใด เจ้าเมืองกรมการก็ได้ชำระว่ากล่าวตัดสินให้ตามกฎหมาย อัน
 ประเพณีกรุง ฯ แต่ก่อนก็หาได้เคยไปตั้งกงชูลอยู่ที่บ้านไคเมืองไคไม่
 ถึงมาทว่าบ้านไคเมืองไคจะ มาชักชวนให้แต่คนไทยไปตั้งเป็นกงชูล

อยู่ที่บ้านนั้นเมืองนั้น เราจะไม่รักจะให้ไปตั้งอยู่ ค่ายไม่เห็นเป็นผล
เป็นประโยชน์อย่างไร จะไปก่อกว้างบ้านเมืองเขาเปล่า ๆ หากต้องการไม่
ถ้าลูกค้าฝ่ายกรุง ฯ จะไปค้าขายบ้านใดเมืองใด มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งใด
ก็ต้องพึงบังคับตามกฎหมายบ้านนั้นเมืองนั้นจึงจะชอบ เสนายกก็เห็นดังนั้น
จึงไม่พอใจที่จะให้คนอังกฤษเข้ามาเป็นกงสุลอยู่ในบ้านในเมือง ความ
ซึ่งว่าจะขอกองกงสุลนั้นขอเสียเถิด อย่างน้อยใจเลย

ในหนังสือสัญญาข้อ ๗ ของเซอร์เฮมสตันนั้นว่า ถ้าแลเรือรบ
ของเจ้าแผ่นดินอังกฤษของกัมพูชาที่ครองเมืองอินเตียมให้ทะเลมาถึงทอด
ถึงแม่น้ำแห่งใด ๆ ในแคว้นแคว้นกรุง ฯ ปรารถนาจะขอเข้าของอิน
สำหรับจะใช้ ในเรือ คือเครื่องอาหารแลฟันเป็นต้น ฝ่ายท่านผู้เป็น
กระษัตริย์ครองราชสมบัติในกรุง ฯ ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้แล้ว
ครั้นจะขอเข้าของนั้นยอมให้ขอตามราคาอันควรด้วยธรรม ถ้าแลถ้าขึ้น
แลเรือรบอันเป็นของเจ้าแผ่นดินนครกรุงเทพฯ ให้ทะเลเข้าในทอดแลแม่น้ำ
ใด ๆ ที่เป็นเขตแดนอังกฤษ ฝ่ายท่านผู้ครองเมืองนครบริตัน เมือง
อิลันค เมืองอินคัสตาน ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้เหมือนกัน
มิได้ชักขวางสิ่งใดนั้น ความข้อ ๗ นี้ เสนายกก็ปรึกษาพร้อมกันเห็น
ว่า กรุง ฯ เขตแดนฝ่ายบกทิศเหนือทิศตะวันตกตะวันออกกว้าง
ขวางเป็นอันมาก ทิศใต้เป็นทางทะเลบ้านเมืองน้อย ไม่เหมือนฝ่าย
ทะเลข้างอังกฤษใหญ่กว้างมีบ้านเมืองมาก ทั้งมีท่ากำบังจอดทุกบ้าน
ทุกเมือง แลหัวเมืองซึ่งชนกับกรุง ฯ ทางทะเลฝ่ายตะวันตก ตั้งแต่
เมืองสงขลาเข้ามาจนฝ่ายตะวันออกเพียงเมืองตราดอยู่ในอ่าวทะเลเดียวกัน

ปากน้ำคลองน้ำเล็กน้ำตื้นทุกเมือง ไม่เป็นที่น่าทอศกำปั่นได้แต่สักเมือง
หนึ่ง กำปั่นรบจะมาทอศที่น้ำเมืองใด ๆ จะทอศได้ก็แต่ในท้องทะเล
โดยว่ากำปั่นรบกำปั่นไฟจะเข้ามาณกรุง ฯ ถ้าเป็นกำปั่นกินน้ำลึกก็จะ
ทอศอยู่ได้แต่ที่นอกสันดอน จะซอของใช้สอยในกำปั่นแลของกินเป็นต้น
ด้วยน้ำแลพื้นประการใด ไทยก็จะต้องช่วยทำนบารุงให้ได้ ซอหาไปตาม
ราคาลูกค้าซื้อขาย เมืองเป็นไมตรีกันจะนั่งละเมินเสียได้ฤฯ ฝ่าย
กำปั่นแลเรือรบของไทยมีเหตุนั้นใครจะไปที่แดนเมืองอังกฤษ จะต้อง
การเครื่องใช้สอยสำหรับกำปั่น แลจะจับเสบียงอาหารประการใดก็คงจะ
ซอหาได้ โดยสะดวก ทุกวันนบ้านเมืองเป็นไมตรีสนิทกันอยู่แล้วก็เหมือน
บ้านเมืองเดียวกัน จะต้องทำสัญญาทำไมเล่า

ในหนังสือสัญญาข้อ ๘ ของเซอเซมส์บรูกนั้นว่า ถ้าแลกำปั่น
เรือใด ๆ ที่ใช้ธงอังกฤษจะเกยหาดทรายโคนหินแตกอับปางใกล้ฝั่งเขตร
แดนกรุง ฯ ฝ่ายท่านพระมัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ นั้นท่านยอมสัญญา
ไว้ว่า ถ้ามีช่องจะช่วยได้จะให้ช่วยจนเต็มกำลัง เกือบเรือเกยเข้า
ของนั้นรักษาไว้ จะได้ส่งคืนให้แก่เจ้าของด้วยดี อนึ่งควายนายเรือ
ลูกเรือที่เสียถึงนั้นกับทั้งเจ้าของ ๆ เขา พวกไทยจะรักษามารุงไว้ให้
ปราศจากอันตราย แล้วถ้ากำปั่นแลเรือลำใด ๆ ที่ใช้ธงไทยได้ถึงที่
แตกเสียใกล้แดนอังกฤษ ท่านผู้ครองเมืองอังกฤษก็ยอมสัญญาไว้ว่า
จะให้พวกอังกฤษสงเคราะห์ช่วยในผู้คนแลเจ้าของให้ปราศจากอันตราย
ไว้ ความข้อ ๘ นี้ เสนาบดีอังกฤษพร้อมกันเห็นว่า กำปั่นลูกค้าใช้
ธงอังกฤษเข้ามาค้าขายณกรุงเทพ ฯ แต่ก่อนมักไม่เคยเกยหินดินแตก

แต่สักครั้งหนึ่ง โดยว่าสืบทอดไปภายหน้าสืบลำขึ้นใช้ซึ่งอังกฤษเข้ามา จะ
 เกยหินเกยคนแตกริมฝั่งที่แห่งใดในแขวงหัวเมืองใดที่ขึ้นกับกรุง ฯ ถ้า
 นายเรือลูกเรือไปบอกผู้รักษาเมืองกรมการรู้แล้ว ก็คงจะช่วยโดย
 สมควรที่จะช่วยได้ แลเมื่อเดือน ๗ ปีจอโทศก มีศเบนเซนต์หัน
 กับกลาสีแปดคนขี่เรือขุดเข้ามาแจ้งว่ากำปั่นเกยหินแตกที่แดนเมืองเขมร
 เข้ามาจะขอไทยสานเรือณกรุง ฯ กลับออกไปเมืองสิงคโปร์ว่า ฝ่ายเรา
 จึงได้รู้ว่ากำปั่นที่ใช้ซึ่งอังกฤษมาแตกที่หน้าเมืองเขมรลำหนึ่ง จึงให้
 เจ้าพนักงานเบิกเงินหลวงพระราชทานให้สืบทอดสิ่ง ด้วยเมตตาแก่คนที่
 ได้ตกขี้ปากลำบาก จะได้ไปซื้อเสื้อผ้าเลี้ยงอาหารแจกกันกินโดยทาง
 ไมตรี เมืองเขมรเป็นเมืองประเทศราชขึ้นกับกรุงเทพ ฯ แผ่นดิน
 เมืองเขมรต่อเขตแดนกันกับเมืองญวน สืบทอดไปเมื่อนำกำปั่นที่ใช้ซึ่ง
 อังกฤษจะมาแตกที่เขตแดนเมืองเขมรอีก ถ้ารู้แล้วก็มีหนังสือไป
 ให้เมืองเขมรช่วยส่งเคราะห์ แลกำปั่นลำเขาเรือตัวแงฝ่ายข้างไทยไป
 ค้าขายอย่างลงในเขตแดนบ้านเมืองฝ่ายอังกฤษ ขุนนางอังกฤษรู้
 แล้วก็จะช่วยโดยเมืองเป็นไมตรีกัน จะนิ่งละเมินเสียได้ฤา ความ
 ข้อนี้อาจต้องสัญญากันทำไม

ในหนังสือสัญญาข้อ ๘ ซึ่งเชอเชมสเบิร์กว่า ถ้าเว้นไว้แต่ข้อความ
 ที่เปลี่ยนแล้วในหนังสือฉบับนี้ แลที่จะเปลี่ยนในฉบับอื่นจะสัญญาด้วย
 การค้าขายนั้น ข้อใด ๆ อันอันเป็นคนเป็นประโยชน์แก่เมืองทั้ง ๒ ฝ่าย
 ก็คงจะจำไว้ความหนังสือสัญญาเก่าที่กัมปนีอันครองเมืองอินเดียน ได้
 สัญญาไว้กับท่านพระมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ก็ได้จำไว้แต่ต้นไปตรา
 เท่ากับว่าสาธิต ความข้อ ๘ นี้ เสนาบดีอังกฤษพร้อมกันเห็นว่า มีความ

แต่จะให้รักษาหนังสือสัญญาเดิมไว้ ซึ่งเชอเซมสับรุกว่าความสัญญา
มา ๘ ข้อครึ่งนี้ ความข้อ ๑ นั้นว่า ะให้ทางพระราชไมตรี ๒ พระนคร
จำเวียงขึ้นไปนั้น เราก็มียืนยันว่ากล่าวตอบมาในฉบับสัญญาข้อ ๑ แล้ว
อยู่ทุกประการแล้ว แลความซึ่งว่ามาในข้อ ๕ นั้น พิเคราะห์ก็เห็นว่าเห็น
มีความสิ่งใดไม่ ก็ได้ตอบตามความซึ่งว่ามาในข้อ ๕ นั้นแล้ว แต่
ความในข้อ ๕ ข้อ ๗ ข้อ ๘ สามข้อนั้น บ้านเมืองเป็นไมตรีกันอยู่แล้ว
ไม่ต้องการที่จะทำสัญญากัน แลความข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๖ สามข้อนั้น
เป็นความชอบใจของเชอเซมสับรุก ด้วยคิดเห็นผลเห็นประโยชน์แล้ว
จึงจะขอทำหนังสือสัญญา ฝ่ายไทยไม่เห็นเป็นผลเป็นประโยชน์สิ่งใด
จึงหารักทำสัญญาไม่ ได้ตอบความมาแจ้งอยู่ทั้งสามข้อแล้ว แลความ
ในข้อ ๘ นั้น เชอเซมสับรุกว่าให้รักษาหนังสือสัญญาเก่า ซึ่งก็มีขึ้น
ผู้ครองอินทโยททำสัญญากับกรุงฯ ไว้ด้วยกัน ก็ให้จำเวียงไปทราบ
เท่าที่กล่าวสาสนนั้น ก็ชอบอยู่แล้ว หนังสือสัญญาเก่าได้ทำไว้แล้วจะเอา
ไปเสียข้างไหนได้เล่า ฝ่ายเราก็จะต้องรักษาความสัญญาไว้ชั่วกาลปาว
สานทั้งคำเชอเซมสับรุกว่า เสนาบดีประชุมกันปรึกษาความ ๘ ข้อ
ของเชอเซมสับรุกแล้ว จึงปรึกษากันต่อไปด้วยความซึ่งเชอเซมสับรุก
ได้พูดหา กับ ท่านเจ้าพญาพระคลังว่าที่ สมุหพระกลาโหมที่เมืองสมุท
บวรการว่า ทางไมตรีที่ได้ทำไว้ครั้งกับต้นต้นศักราชนั้นเป็นการของกันมีขึ้น
เจ้าเมืองมั่งกล่าว เมืองมั่งกล่าวเป็นเมืองนี้ช้อยมาเหมือนเมืองนคร
กรุงฯ กับกรุงวิไลคเป็นเมืองใหญ่ ชอบจะทำไมตรีกันตามเมืองใหญ่
จึงจะดี ท่านเจ้าพญาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหมก็ได้ตอบว่าเชอเซม

สิบกว่าครั้งนั้น สมควรที่มัสติบญญาจะมาพบจากทางไมตรีแล้ว ก็แต่ว่าเมื่อ
 ครึ่งกบตันหินตริขารนเข้ามาครั้งนั้น ก็ว่ากระษัตริย์ครองกรุงอังกฤษ
 มีรับสั่งให้กมปน์เจ้าเมืองมั่งกล้า แต่งหนังสือให้กบตันหินตริขารนคุม
 สิ่งของเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย แล้พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ขอทำ
 หนังสือสัญญาว่าด้วยการบ้านเมืองแลการค้าขาย ครั้นนั้นกบตันหินตริ
 ขารนก็ถอยออกไปต่าง ๆ ว่าทิวเป็นทนนางผู้ใหญ่แทนกมปน์เจ้าเมือง
 มั่งกล้าเข้ามา ฝ่ายเราก็ได้ว่าเมืองมั่งกล้าเป็นเมืองขึ้นกับกรุงวิลาศ
 ซึ่งจะมาทำหนังสือสัญญาการบ้านเมืองนั้น จะสนิทชิดใกล้แล้วๆ กบตัน
 หินตริขารนว่ากรุงวิลาศอยู่ไกล ฝ่ายว่าข้างอินเคียเจ้ากรุงวิลาศได้มอบ
 ให้เจ้าเมืองมั่งกล้าเป็นผู้บังคับสนิทชิด ใกล้ เจ้าเมืองมั่งกล้าจะทำการสิ่งใดๆ
 ก็ทำได้เหมือนกับเจ้ากรุงวิลาศเหมือนกัน เสนาบดีกรุง ฯ จึงได้ยอมทำ
 หนังสือสัญญากับกมปน์เจ้าเมืองมั่งกล้า ก็เข้าใจว่าได้ทำหนังสือ
 สัญญากับชาติอังกฤษ เหมือนกับได้ทำสัญญากับเจ้ากรุงวิลาศแล้ว
 ตามถ้อยคำกบตันหินตริขารนว่าเจ้ากรุงวิลาศมีรับสั่งมา จึงได้รักษา
 ทางไมตรีอันใหญ่ยิ่งทั้งสองพระนครถาวรจำเริญมาจนทุกวันนี้ ซึ่ง
 เซอเซมสักรุกเข้ามาว่าจะทำหนังสือสัญญาอีกนั้น จะเฝ้าแต่ทำหนังสือ
 สัญญาไม่รู้แล้วรู้เล่าครั้ง กรุง ฯ เมืองชนเมืองออกมาก ไพร่ฟ้า
 ข้าแผ่นดินก็มากหลายชาติหลายภาษา ที่จะรับทำหนังสือสัญญา
 เป็น ๒ แยก ๓ แยกดังนี้ จะรักษาความสัญญาทางไมตรียาก ถ้าคน
 ข้างฝ่ายไทยผู้ใดผู้หนึ่งไปทำให้ผิดสัญญาข้างวิลาศฤาข้างอินเคีย ให้

เกิดการใหญ่ขึ้นจนถึงเสียทางไมตรีไป นานาประเทศก็จะคิดกันว่า
กรุง ฯ ก่อเหตุขึ้นก่อน ความชั่วก็จะอยู่กับกรุง ฯ ไปชั่วฟ้าแลดิน
เชอchemสับรุกเป็นผู้สละขัญญารอรู้ ในการทิ้งบ่วง เป็นเหตุถอรับสั่ง
พระมหากษัตริย์เจ้ากรุงวิลาศเข้ามาเจรจาการบ้านเมืองครั้งนี้ จะให้
เป็นผลเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่ายโดยยุติธรรม จึงพิเคราะห์ตุฎกตรองค
ตามความแต่กันจนปลายให้สมควรกับการนั้นเถิด หนังสือ ๔ ฉบับได้
เขียนเป็นอักษรไทย อักษรอังกฤษ กำกับกันทั้ง ๔ ฉบับ ข้อความ
ต้องกัน หนังสือมาฉวัน ๔ เดือน ๓๐ แรม ๔ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๒ ปีจอ
นักษัตรไทยศก

หนังสือเสนอบัดพร้อมกัน มีถึง เชอchemสับรุก

หนังสือ เสนอบัดพร้อมกันให้มายังเชอchemสับรุก ซึ่งเชอchem
สับรุกทำหนังสือมาให้ท่านเจ้าพญาพระคลังอีก ๒ ฉบับ เราพิเคราะห์ค
ก็ไม่ได้เข้าใจแจ่มแจ้ง ฉบับหนึ่งว่าด้วยการซื้อขายแก่กันก็ว่าด้วยพิคค
คำภาษี ใจความในหนังสือของเชอchemสับรุกว่า หนังสือฉบับนี้ เป็นท
นำน่าแลกำกับเรื่องความว่าด้วยการซื้อขายแก่กัน ซึ่งเชอchemสับรุก
แต่งร่างไว้ แลส่งมายังเจ้าคุณให้พิจารณาในข้อ ๆ ที่กำกับกันไว้ นี้ ก็มี
หลายสิ่งอันยอมไว้ ให้มีประโยชน์แก่กรุงพระมหานครฝ่ายเดียว เชอ
chemสับรุกไว้ใจว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีทั้งหลายจะหมายคชงขอเหล่านั้น จึง
จะเห็นว่าอันยอมตงนทวงจะได้ คิคอ่านจกแจงให้การซื้อขายนั้นเป็นอันดี มี
คุณตลอดทั้ง ๒ เมือง เมื่อแต่งร่างหนังสือเป็นข้อ ๆ กำกับกันนกลึงเอา

ความว่า ครั้นคนปรวณจะซื้อสินค้าเป็นมากไป คนที่จะขายก็จะจัดแจง
 ทำสินค้าให้มาก ถ้ากำนันพ่อค้าอังกฤษเข้ามาค้าขายในกรุง ฯ เป็น
 ชนมาก กำนันพ่อค้าข้างกรุง ฯ จะไปค้าขายในเมืองคนอังกฤษยิ่งมาก
 ชนเหมือนกัน แล้วถ้าการค้าขายกับประเทศอื่น ๆ ทั่วชนมาก ก็จะเป็น
 เหตุให้เมืองกรุงเทพ ฯ เป็นสหายปรกติดี ด้วยว่าพวกจีนแลคนชาติอื่น
 ที่อยู่ได้ยังค้ำของกรุง ฯ ก็จะมีการกระทำเต็มมือเต็มใจ การอันมีคุณ
 แลเงินภาษีส่วยสาอากรที่จะเข้าคลังหลวงก็จะยิ่งช่นมากกว่าทุกวันนี้ ใน
 เมืองใด ๆ ถ้าบ้านเมืองสงบสหายตลอดคชอยชัณฐาเสมาเป็นปรกติดีแล้ว
 เงินส่วยสาอากรที่จะเข้าท้องพระคลังหลวงจึงจะมากขึ้น ที่บ้านเมือง
 เล่าก็จะสหาย อย่างนั้นก็อาจไครยเหตุการค้าขายกันกับประเทศอื่น
 โดยมาก ถ้าภาษีแลค่าธรรมเนียมแรงนักการค้าขายก็ถอยลง อาณา
 ปรชาราชภูวไศความเดือดร้อนเป็นอันมาก เงินที่เข้าคลังหลวงก็น้อย
 ลงน่าที่จะเกิดโกลาหลเสียพระเกียรติยศไป ความอันนี้ถูกกันกับเมือง
 แลเมืองอื่นทั่วกันไป เชอเชมสักรุมมิไคสังไสยว่าท่านผู้เป็นเสนาบดี
 ในกรุงมิไคเข้าใจความดังนี้ อันจะสงไสยความดังนี้มิไคไค แต่ว่าเชอเชม
 สักรุมเห็นความสมควรแก่การที่จะผูกษาหาฤกษ์วันจึงชักมาว่า ในภาษา
 อังกฤษมีคำปราชมาว่า เมื่อไพร่ฟ้ามั่งคั่งบริบูรณ์ ท่านกระษัตริย์
 บรรณด้วยดี เมื่อไพร่ฟ้ายากจน ท่านกระษัตริย์มีแต่จะกรรแสง
 เหตุดังนี้ถ้าท่านผู้เป็นเสนาบดีปรวณจะให้ความสุขแก่ไพร่ใหญ่ขึ้นมาก
 ในกรุง ฯ ทั้งเมืองอังกฤษ แลปรวณจะให้จำเริญสุขสวัสดิแก่กระษัตริย์
 ทั้ง ๒ ฝ่าย จึงควรให้เสนาบดีทั้ง ๒ เมืองอุสาหาพากเพียรจะให้กำ

ชื้อขายแก่กันยิ่งมากยิ่งง่าย อย่าให้ชื้อช้องเพราะเห็นแก่ประโยชน์
 คนหนึ่งสองคน ฤ็เพราะใจสงไสยกันแลกัน ใครผู้ใดมิได้กลัวคนที่
 เป็นเพื่อนกันก็ไว้ใจในเพื่อนคนนั้น แลหาไรยอันตรายมิได้ แลเพื่อนนั้น
 กลับไว้ใจในเพื่อนที่ไว้ใจในตน แลว่าถ้าคนมาสงไสยด้วยเพื่อน น้าที่
 จะให้เพื่อนกลับมาสงไสยแทน จึงมีแต่จะกลัวกันทั้ง ๒ ถ้อยคำภาวนอก
 ยิงหวานดี แต่ภายในก็กินแค้นชิงชังกัน เป็นอย่างไวกับผู้คน กับ
 บ้านเมืองก็เป็นอย่างนั้น แลว่าฝ่ายกรุง ๆ กับเมืองอังกฤก็มีไต่สงไสย
 กัน มีแต่จะไว้ใจแก่กัน แลที่ไวใจนั้นย็นศาลให้ไว้ไยยิ่งมากดังนั้น
 แลพระเกียรติยศแห่งกระษัตริย์ทั้ง ๒ จะสูงขึ้นเป้นอันยิ่ง เสนาบดีจะ
 เปนใหญ่ แลคนยากจนได้มีอาหารกิน ในคำที่ว่าด้วยการค้าขายทน
 ความปรารถนาอันจะเป็นประโยชน์ก็ย้งอฤ็ยแต่สองสิ่งเท่านั้น คือว่าให้
 ลกค่าธรรมเนียมในกำข่นค่าปากเรือให้น้อยลงบ่ระการหนึ่ง แล้วย่าให้
 มีใครพิกิตาคค่าสินค้า เว้นไว้แต่เจ้าของสินค้า ให้พ่อค้าไทยพ่อค้า
 อังกฤชื้อขายแก่กันโดยคล่อง ๆ ไม่มีใครขัดทักทานั้น เปนสอง
 ประการด้วยกัน การที่จะกล่าวไว้ว่าค่าปากเรือเดยวันเป้นมากนัก เหตุ
 ดังนั้นเรืออังกฤที่จะมาค้าขายน้อยล้า ถ้ากำข่นจะมามากเป้นหลายล้า
 ก็จะทำให้สินค้าที่มในกรุง ๆ ยิ่งมากขึ้น ครั้นมาหลายล้าค่าปากเรือเมื่อ
 รวมกันเข้าก็จะมากขึ้น แลครั้นสินค้าเกิดมากแล้ว ภาษก็จะยิ่งมากขึ้น
 เหมือนกัน ถ้าทำดังนั้นลคค่าปากเรือนี้ก็จะกลับเป้นประโยชน์แก่
 กรุงเทพ ๆ เหมือนกันกับเมืองอังกฤ แลการที่จะชื้อขายกันก็จะ

จำเรื่องขึ้นทั้ง ๒ ฝ่าย   ครั้นนั้นจะให้พ่อค้าอังกฤษกับพ่อค้าข้างกรุง ฯ
 ค้าขายแก่กันด้วยคล่องง่าย   มิให้ผู้ใดขัดขวางนั้น   เสนาบดีอังกฤษ
 มิได้ปราณสิ่งใดอื่น   เว้นไว้แต่การที่สัญญาไว้แล้ว   ในหนังสือที่
 เมษะเบอนช่วยแต่งแต่ก่อน   ถ้าจะว่าด้วยน้ำตาลทรายสุสานค้าอื่น ๆ
 ถ้าเจ้าภาษีมักติดคาค้าไว้แล้ว   พ่อค้าจะซื้อสินค้าด้วยคล่องเป็น
 ประกติไม่ได้   ถ้าเจ้าภาษีกดดันคนอื่น   ถือฎีกามาคาค้าสินค้าได้
 ก็เห็นว่าคนอื่นแทรกตัวเข้า   มิใช่คนที่ซื้อมิใช่คนที่ขายแล้ว   ที่จะ
 ซื้อจะขายด้วยคล่องตัวง่ายไม่ได้   อันจะทำการเป็นท่าห้ามแล้วใน
 หนังสือสัญญานั้น   ถ้าเจ้าภาษียกคนอื่นมิได้   ฎีกาให้อาญาแก่ตัวก็มีอาจ
 ที่จะทำได้   ถ้าน้ำตาลทรายนั้นขายได้แต่แห่งเดียว   ยิ่งจะว่าขายคล่อง
 ถูกต้องกับใจความในคำสัญญานั้นก็หาไม่   เหตุดังนี้เชอเชมสับรุก
 เห็นว่ามีข้อข้อใหม่ ๆ   เป็นข้อที่ยอมไว้แล้วในหนังสือก่อนแล้ว   ถ้า
 ได้   ถือความที่จะเป็นคุณแลประโยชน์แก่พ่อค้าอังกฤษแลพ่อค้าข้างกรุง ฯ
 ด้วยให้ข้อให้ขายกันดี   ถ้าจะเอาเข้าของอันเป็นสินค้ามาพิกัดค่าให้แรง
 มากนักก็ขายไม่ได้   คนจึงไม่ทำ   ถ้าขายได้ก็ขายแต่ที่น้อย   คนทำจึง
 ทำน้อยเข้า   ถ้าจะทำให้ดีแก่ผู้ซื้อและผู้ขาย   ก็ให้มีกฎหมายหลวง
 กำหนดค่าภาษีตามควรแก่ธรรม   ครั้นใช้คำภาษีนั้นแล้ว   ให้เจ้าของ
 สินค้าและผู้ซื้อตกลงกันเองตามแต่จะได้อ   อย่าให้คนอื่นแทรกเข้ามาว่า
 ได้ จึงจะดี   ถ้าแลข้างอังกฤษแลกรุง ฯ   คิดอ่านเห็นพร้อมกันตาม
 ความที่ล้าชยไว้   ในร่างหนังสือสัญญาอันส่งมานี้   ก็จะเป็นคุณแล
 ประโยชน์แก่พวกอังกฤษเป็นประการใด   ก็จะเป็นประโยชน์แต่เพียงว่า

การชื้อขายมีกำหนดเป็นแน่แล้วจึงจะทูลขึ้นมาก แลประโชนอื่นนั้นได้แก่
ชาวกรุง ฯ เหมือนกันกับชาวอังกฤษ ท่านผู้เป็นพระมหากษัตริย์
ครองราชสมบัติในกรุงเทพ ฯ ได้ทรงพระกรุณาตั้งพระไทยปราชญ์
ให้ชาวพระนครอยู่เย็นเป็นสุขทั่ว ๆ ไป ได้ทรงโปรดปรานต่อพ่อค้าอังกฤษ
แลตั้งเป็นราชสัมพันธ์มิตรไมตรีต่อแผ่นดินอังกฤษเป็นอันสนิทแล้ว เมื่อ
พระองค์ทรงพระไทยประคบด้วยพระกรุณากว้างใหญ่ แลพระขัญญา
ชั้นแหลมถึงนี้ ก็มักพระองค์จะเห็นชอบในการคิดกันว่ามาแลแล้วแล
ยิ่งกว่านี้อีก ถ้าเป็นแต่ผู้มีวาสนาอยู่ขัญญาอยู่ อันจะเป็นที่ไว้ ใจ
คงนึกหามใจ ได้ถึงขั้นนั้นแล้วเซอเซมสักรุกได้ตรึงครองความเห็น
ท่านผู้เป็นอธิปไตยครองแผ่นดินอังกฤษ ทรงพระไทยถือไมตรีต่อท่าน
ผู้เป็นกษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงเทพ ฯ เป็นอันสนิท เซอเซม
สักรุกจึงเห็นว่า ควรที่จะยกสินค้าอันเป็นของสำคัญถึง ๗ ประการ
ด้วยสินค้า ๗ สิ่งนั้นถ้าขุนนางฝ่ายกรุง ฯ จะจัดแจงอย่างไร ๆ ขุนนาง
ฝ่ายอังกฤษไม่ว่าประการใด ถ้าจะให้เจ้าภาษีพิกต์ค่าสิ่งเหล่านี้ฤๅไม่พิกต์
จะขายฤๅไม่ขายอังกฤษไม่ว่า ถ้าจะถือว่าทูลค่าปากเรือเป็นที่เสีย
ประโชนแก่กรุง ฯ ที่ยอมยกสินค้าให้เป็นประโชนแก่กรุง ฯ ฝ่าย
เคียวเป็นที่แทนกันหลายเท่า ฝ่ายเจ้าแผ่นดินก็เข้าสวาคำสัญญาอันสั่งมา
นี้ว่า เมื่อใช้คำภาษีแล้วจึงชื้อกันขายกันเอาไปได้ เซอเซมสักรุก
เข้าใจว่า เมื่อแรกดูความนี้เหมือนเป็นเหตุที่จะขัดใจ แต่ทว่าเซอเซม
สักรุกยังเห็นว่า ถ้าเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังกับเสนาบดีทั้งหลายได้
พิจารณาถูกต้องทุกประการแล้ว จึงจะทราบว่าการณ์คงจะมีประโชนมาก

แห่งสินค้าต่าง ๆ ด้วยการนั้น หนังสือที่สัญญากันกับเมเซเชอนี้ได้ว่า
 ถาขนนางฝ่ายกรุง ฯ คาคค่าภาษีมากเท่าใด ตามแต่เห็นชอบก็ทำได้
 จึงไม่มีห้าม แต่ทว่าถ้าพิศาคาคค่าภาษีในสินค้าที่เกิดในกรุงให้แรง
 หนักเหลือเกิน ก็เป็นที่ลำเค็ญน้ำไปเช่นปรารถนาว่าหวังจะให้การค้าขาย
 กันกับคนอังกฤษเสีย แลเมืองทั้ง ๒ จะให้ขาดจากกัน ถ้ากำหนดค่า
 ภาษีเป็นแน่ในคำสัญญาใหม่ได้กำหนดไว้แล้ว ที่หลังพ่อค้าจะทุ่มเถียง
 กันไม่ได้ เหตุที่จะวิวาทกันให้สูญสิ้นที่เกี่ยวระครองสหายก็
 เชอเสมสับรึกเห็นว่า มิตรไมตรีที่จำเริญมานานแล้ว ยังจะจำเริญ
 ยิ่งมั่นยิ่งสนิทกว่าแต่ก่อน ฝ่ายอังกฤษที่ครองเมืองอินเกียได้ทำหนังสือ
 สัญญากับกรุงอังวะว่า อันพวกพม่าจะมาประทุษร้ายต่อกรุง ฯ ก็หาไม่ได้
 แลเป็น ๒๔ ปีมาแล้วสงบดี ฝ่ายเมืองมลายูจึงเกิดการกระบวนวาย
 ด้วยกัน ก็ยังกันไว้ มิให้เป็นอันตรายแก่เมืองไทย แลชนนางฝ่าย
 อังกฤษเห็นแก่คำสัญญา มิได้ขึงคัมภีร์ในเมืองเหล่านั้น เป็น
 ประการใดเลย อนึ่งคิดอ่านกันด้วยการค้าขายกัน เป็นเหตุที่จะให้
 ไปมาซื้อขายกันยิ่งมากยิ่งขึ้น ให้ประโยชน์ยิ่งมากแก่เมืองทั้ง ๒ เมือง
 อันชนนางอังกฤษจะถอยมานะหวังจะให้เมืองตนเป็นใหญ่แต่ทำเดี๋ยวก็หา
 ไม่ได้ แต่ว่าตั้งใจเหมือนเป็นเพื่อนสนิท จะไม่ขัดข้องสิ่งใด ครั้ง
 ควรแก่ไมตรีเป็นอันดี เห็นประโยชน์ข้างไหนมาชักชวนให้เข้าส่วนเป็น
 ประโยชน์ด้วยกัน ในหนังสือที่กระหมัดใหญ่ทั้ง ๒ ทรงอนุญาตทั้ง
 สัญญากัน สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษ ก็เป็นประโยชน์
 แก่กรุง ฯ เหมือนกัน จะแยกกันไม่ได้ ถ้าบุคคลผู้ใดเป็นชาวอังกฤษ
 ก็ดี ชาวกรุง ฯ ก็ดี ได้ปราณาให้ความสุขจำเริญไว้แก่เมืองของตน

ผู้นั้นคงปรารถนาให้ความสุขจำเริญแก่เมืองทั้ง ๒ ฝ่ายเหมือนกัน เชอเชม
 สักรุกขกล่าวไว้ดังนี้ หวังจะให้ท่านผู้เป็นเสนาบดีนครกรุง ฯ เข้าใจ
 ประจักษ์ว่า เสนาบดีข้างอังกฤษจะใคร่ทำการแต่โดยดีเป็นสรวิตธรรม
 สันทั้งนั้น แลเชอเชมสักรุกขยังไว้ไว้ว่า ครั้นเสนาบดีได้พิจารณาความ
 ที่กล่าวมาแล้ว จะเอาไปถวายทูลท่านผู้เป็นมหากระษัตริย์นครกรุง ฯ
 จะได้ทรงพระดำริห์ (สันชื่อความฉบับหนึ่ง) ยังอีกฉบับหนึ่งนั้นเชอเชม
 สักรุกขว่า เรื่องความกำหนดการซื้อขายแก่กันเป็นหลายข้อลำดับกับ
 ที่เชอเชมสักรุกขส่งมายังเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังจะตีพิจารณา ตั้งแต่
 แรกตั้งพระราชไมตรีกับกัมปนีนครองเมืองอินเตียฝ่ายหนึ่ง แลมหา
 กระษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง ก็ได้รักษาทางพระราชไมตรี
 สืบกันลงมา แลครั้นในจุลศักราช ๑๑๘๓ ศกศคศักราช ๑๘๒๖ ได้
 คิดอ่านกันทำหนังสือกำหนดว่าด้วยค่าปากเรือแลการค้าขายกัน หนังสือ
 นั้นสำเร็จในเทศอนันต์ ๑๗ ค่ำ ปี ๑๘๒๗ นับแต่ครั้งนั้นลงมา เหตุ
 การบ้านเมืองผิดกันกับการแต่ก่อนหลายสิ่ง ไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว
 ครั้นเหตุถึงนั้นแล้ว ท่านผู้เป็นใหญ่ครองเมืองนครบริตัน เมืองอิลันด์
 แลเมืองอินคัสถานฝ่ายหนึ่ง กับท่านผู้ดำรงแผ่นดินมหานครศรีอยุธยา
 ฝ่ายหนึ่ง จึงปลงพระไทยพร้อมกันปรารภจะแต่งคำสัญญาใหม่ กำหนด
 ว่าด้วยทางค้าขายกัน หวังจะให้ไปมาซื้อขายในเมืองทั้ง ๒ ยิ่งมาก
 ยิ่งคล่อง มีประโยชน์ยิ่งมากทั้ง ๒ ฝ่าย แต่คำสัญญาใหม่จะเป็นที่แทน
 คำสัญญาเก่าก่อนที่ว่าด้วยการค้าขาย แล้วให้คำใหม่ติดเนื่องกันเข้า
 ที่ปลายหนังสือสัญญาปลุกพระราชไมตรีกับกระษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์
 อันทงทำสำเร็จแล้วด้วยค ๑ ข้อ ๑ ผู้นั้นเป็นของต้องห้ามมิให้ขอให้

ขายเลยในแวนแคว้นกรุงเทพ ฯ ถ้าใครเอาเงินมาจ่ายได้ ให้วิธีนั้น
 เป็นของหลวง แลผู้เอามาให้ใหม่เสียเป็นเงินเหรียญร้อยแผ่น ถ้ามิได้
 ได้เงินให้เอาตัวจำไว้กำหนดหกเดือน ๑ ข้อ ๒ สินค้าทั้ง ๒ สิ่งนี้ คือ
 น้ำมัน ๑ ปั้น, ลูกขี้เหล็ก ๑ ปั้นรวมไปเป็น ๑ เหล็ก ๑ กระทะเหล็ก ๑
 เหล็กกล้า ๑ สุนัข ๑ ไม้สัก ๑ เป็น ๑ ประการเข้าด้วยกัน ทั้ง ๑ สิ่งนี้
 ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว จะพิศค่าภาษีไม่พิศค่าตามแต่จะ
 เห็นชอบในกรุง ฯ เรือแลกำปั่นลำใดที่ใช้ธงธงกษัตริย์ของเราของเหล่าน
 บรรทุกเข้ามาขายจะบรรทุกเขาไปก็มีได้ห้ามเสีย เว้นไว้แต่มีปาก
 ท้ายของขนนางไทยอันเป็นเจ้าพนักงานยอมให้จึงจะทำได้ ๑ ข้อ ๓
 เข้าสารกัก เข้าเปลือกกัก แลของอันทั้งปวงที่เป็นสิ่งค่า อย่าให้ต้อง
 ค่าภาษี เว้นไว้แต่ตามที่กำหนดไว้ในคำสัญญาใบนี้ ๑ ข้อ ๔ เว้นไว้
 แต่สินค้า ๑ ประการที่ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว คนใดบังคับ
 อังกฤษกัก คนใดบังคับแห่งกรุงเทพ ฯ กัก จะซื้อขายกันในกรุง
 บางกอกกัก ในเมืองอันอื่นเป็นท่าจอดกัก จะทำได้ต้องมีให้ชัดของ
 ประการใด เมื่อว่าดังนี้ ก็เข้าใจว่าเว้นแต่ค่าภาษีที่กำหนดไว้แล้ว
 เจ้าภาษีจะมาพิศค่าค่ามิได้ จะตั้งภาษีสินค้าว่าเป็นของขายไปนอก
 เป็นของเข้ามาแต่่นอกมาขายมิได้ ผู้ใดอันเว้นไว้แต่ผู้ซื้อผู้ขาย
 จะแทรกตัวเข้าหักทานมิได้ ขอขายกันคล่องง่ายอย่าให้ทำได้ ๑ ข้อ ๕
 ค่าภาษีในน้ำตาลทรายขาวขุ่นเป็นหลายละ ๒ สิ่ง คำสัญญาจะได้
 ว่าให้แปลกเปลี่ยนกันก็หาไม่ได้ ด้วยสินค้าที่เข่นล้ากับกันไว้ข้างนั้น
 ก็เหมือนกัน แต่สินค้าอันอื่นมิได้ คิดเป็นแทนภาษีที่ใช้ในของเข้า
 มา แลของที่เขาไปข้างนอกจกลงทุนให้ ถือว่า หามภาษีไม่เลย

เข้าสารนั้นให้เป็นภาชนะหยาบละเอียด

น้ำตาลทรายขาวหยาบละเอียด ๒ สลึง

ครึ่งหยาบ ๒ สลึง

เขาสัตว์หยาบละเอียด สลึง

คิดเป็นแทนภาชนะ

น้ำตาลทรายแดงหยาบละเอียด สลึง

เกลือเกลี้ยงละเอียด ๒ บาท

ไม้ฝางหยาบละเอียด ๕ เพอ

ที่ใช้ในของเข้ามาแลของที่เขาไปข้างนอก ๑ ขั้ว ๖ ถ้ากำปั่นอังกฤษ
บรรทุกของมาขาย บรรทุกของไปขายข้างนอก ฤๅบรรทุกเข้ามาทั้ง
บรรทุกออกไปด้วย ต้องใช้ค่าปากเรือวาระ ๕๐๐ บาท วนันเกิด
เป็น ๗๘ นิ้วอังกฤษ เมื่อจะรื้อปากเรือให้วัดบนคาค้ำขึ้นบนก็ได้ชั้นสอง
ก็ได้ ให้วัดตามทักกว้างมาก ค่าปากเรือครั้งนี้ให้คิดเอาแทนภาชนะของ
เข้าออก, ค่าท่าจอด, ค่าร่อนน้ำสารพัด ครั้นกำปั่นลำใดใช้ค่าปากเรือ
ครั้งนี้แล้ว ถึงจะขนของขึ้นที่ ๒ แห่ง ฤๅจะบรรทุกที่ ๒ แห่ง ๓ แห่งใน
แวนแคว้นกรุง ฯ มิต้องใช้อะไรอีกในเที่ยววนัน อนึ่งถ้ากำปั่นอังกฤษ
ลำใดจะเข้ามาในแคว้นกรุงเทพ ฯ ปรารถนาแต่จะซ่อมแปลงเรือที่เสีย
ฤๅจะซื้อเสบียงอาหาร ฤๅจะใคร่ถามข่าวราคาสินค้าเท่านั้น ก็ยอม
อย่าให้เสียค่าปากเรือเลย ยังมีเหตุอื่นข้อเล็กน้อยจะคิดอ่านกันต่อ
ภายหลังได้ แลซึ่งเขอเขมสักรกว่ามาทั้งนี้ ครั้นจะตอบให้เป็นข้อ ๆ
มา ก็ได้ตอบตามใจความเป็นข้อ ๆ มาแต่ก่อนถึง ๓ ฉบับแล้ว ซึ่ง
ทำหนังสือสัญญาความ ๘ ขั้ว เราก็ได้ตอบไปทุกข้อทุกข้อแล้ว ซึ่ง

เชอเซมสักรจะขอให้ลดค่าธรรมเนียมเนียมปากกำย่นลง จะให้เรียกแต่ว่า
 ละ ๕๐๐ บาทนั้น ค่าธรรมเนียมสลบกำย่นเคยเรียกมาแต่ก่อน ทั้งค่า
 ธรรมเนียมปากกำย่น ค่าจ้างกองภาษี คิดเข้าด้วยกันได้ว่าหนึ่งถึง
 ๒๒๐๐ บาทเศษ เมื่อครั้งกับคนหน่อดิยารนี้เข้ามาขอทำหนังสือสัญญา
 ทางไมตรีแล้วว่าด้วยค่าธรรมเนียมสลบกำย่น ขออย่าให้เรียกเป็นค่า
 ธรรมเนียมจ้างกองภาษีเลย จะขอเลี้ยวรวมกันคิดเป็นค่าปากกำย่น ถ้า
 กำย่นมีสินค้าเข้ามาให้เรียกวาละ ๑๗๐๐ บาท ถ้ากำย่นไม่มีสินค้าเข้ามา
 ให้เรียกวาละ ๑๕๐๐ บาท เสนาบดีณกรุงพระมหานครศรีอยุธยาปลุกษา
 พร้อมกันเห็นว่าควรจะเป็นไมตรีกับชาติองกฤษ จึงได้ทำหนังสือสัญญา
 เป็นไมตรีด้วยการบ้านเมือง ๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อ แต่ข้อข้อที่
 จุลศักราช ๑๑๘๘ ปี ตั้งแต่นั้นมาเจ้าพนักงานจึงได้เรียกค่าธรรมเนียม
 ปากสลบกำย่นที่มีสินค้าเข้ามาวาละ ๑๗๐๐ บาท ที่ไม่มีสินค้าเข้ามาว
 ละ ๑๕๐๐ บาท จนเท่าทุกวันนี้ ซึ่งเชอเซมสักรจะมาขอลดค่าธรรมเนียม
 ลงอีก จะให้เรียกแต่ว่าละ ๕๐๐ บาทนั้น เรายอมให้ไม่ได้ เพราะว่าสินค้า
 ซึ่งเกิดในกรุงพระมหานครศรีอยุธยาเหมือนเขาเปลือก เขาสารที่
 เป็นของต้องห้ามแต่โบราณมา ถ้าให้มันเสียให้ลูกค้าได้ซื้อขายกัน
 เราจะยอมตามใจให้มันไม่ได้ ถ้าช่วยทำไรทำนาไม่ได้ผล ไพรบ้าน
 พลเมืองก็จะไ้ความอดอยากทรวชโศเสียเปล่า ๆ ของที่ไม่ต้องห้าม
 ลูกค้าเคยซื้อขายกันมาแต่ก่อน ให้ยกเป็นของต้องห้ามเอาไว้สำหรับ
 แผ่นดิน พวกเราแต่ตามชอบใจทั้งนี้สมที่เป็นผู้มีสติปัญญาฉลาด คิดอ่าน

มาจัดแจงในการซื้อขายให้เป็นประโยชน์เสมอกันทั้ง ๒ ฝ่าย ช่างมีอุสาค
 พากเพียรแต่งหนังสือมาแต่ต้นจนปลาย ว่ากล่าวขี้ยาวทบทวนวนเวียน
 ไม่รู้สิ้นรู้จบ จะมาดบล้างเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีพระนคร
 ใหญ่ อันทั้งไว้ไว้ให้หลายร้อยมาแล้วให้พี่น้องเพื่อนฉันแปรไปเสียฉัน ก็
 ควรจะยกย่องว่าเธอเชมสักรุกเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ตั้งแต่เรา
 เป็นขุนนางทำราชการฉลองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 แผ่นดินมาได้ ๗๐ ปีก็มี ๖๐ ปีก็มี ๕๐ ปีก็มี ๔๐ ปีก็มี ๓๐ ปีก็มี ๒๐ ปี
 เศษก็มี จะได้เคยพบเคยเห็นผู้ใดมาเจรจาความบ้านเมือง ประการทั้ง
 ครบอาจารย์มาสั่งสอนยังค้ำยัญชาเหมือนน้ำท่วมขาท่วมทุ่งเช่นนี้หา
 มีไม่ เฝ้าแต่ตั้งใจหลังคิดว่ากล่าวจัดแจงในการซื้อขาย จะให้ลูกค้า
 พานิชเกิดผลเกิดประโยชน์เฟลิกเฟลีนไป ไม่คิดปรานีกับเราทั้งหลาย
 เจ้าของบ้านเจ้าของเมืองข้างเลย แลหนังสือ ๒ ฉบับซึ่งเธอเชมสักรุก
 ให้มาอีกทีหลังนี้ เสนาบดีข้าทูลลออง ๗ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน
 ทุกตำแหน่งได้ประชุมพร้อมกันพิจารณาเหตุหนังสือเธอเชมสักรุกแล้ว จึง
 ได้ตอบหนังสือมาให้เธอเชมสักรุกตฤกตรองดูเถิด ได้เชิญเอาตรา
 ทาน์เจ้าพญาพระคลังขี้มาเป็นสำคัญ ได้เขียนเป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง
 อักษรอังกฤษฉบับหนึ่งขอความต้องกัน หนังสือให้มาฉวัน ๖ เดือน ๑๐
 แรม ๖ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๑๒ ปีจอโทศก

หนังสือ เธอเชมสักรุกให้ยกยิตนบรูก มีคเชนยอนมายนจมนไวย
 วรรณารถ วัน ๒ เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ ปีจอโทศก เธอเชมสักรุกได้ใช้

ให้กษัตริย์บรุษ มิคเสนยอนมาให้ ขอให้จัดแจงเรือที่จะส่งเชอเยียมสยรูก
ลงไปถึงกำปั่นที่ปากน้ำ เชอเยียมสยรูกได้ตั้งให้กษัตริย์บรุษ มิคเสนยอน
เป็นผู้รับหนังสือของเจ้าคุณพระคลัง ตามอย่างของเจ้าคุณตั้งไว้ จะ
เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ๆ ไปนั้นไม่ได้ อันจะส่งหนังสือทูลกรุงเทพฯ นั้นเป็น
อันยากอย่างไร เชอเยียมสยรูกก็ไม่อยากที่จะให้มีความลำบาก เมื่อ
เจ้าคุณจะอยากส่งหนังสือนั้น ก็ขอให้ส่งไปส่งที่กำปั่น จะได้รับให้เหมือน
รับหนังสือตลอดปดมะสดัน ถ้าเจ้าคุณจะมีใบบรรณาทูลจะส่งหนังสือนั้น
แล้ว แลซึ่งเชอเยียมสยรูกเข้ามาหวังจะจำเริญทางพระราชไมตรีนั้น
ก็เป็นอันสำเร็จแล้ว เชอเยียมสยรูกจะขอลากลับไป เมื่อจะกลับไปนั้น
เชอเยียมสยรูกก็ยังถือใจว่า ท่านเสนาบดีทั้งปวงณกรุงเทพฯ ได้
ตฤกตรองมากแล้ว ก็จะมีใบบรรณาซึ่งจะทำหนังสือสัญญาตามที่กล่าว
มาแล้ว เพื่อความนี้จะได้สำเร็จนั้น จะได้ตั้งผู้ใดคนหนึ่งเป็นผู้ใหญ่เป็น
ราชทูตไปถึงเมืองลอนดอนอันเป็นที่อยู่แห่งกระษัตริย์ เชอเยียมสยรูกขอ
ให้จัดเรือส่งลงไปให้ถึงกำปั่นที่ปากน้ำ โดยอันควรแก่เวลาให้มีความ
ลำบาก เมื่อเชอเยียมสยรูกจะลาไปนั้น จะให้กษัตริย์บรุษ มิคเสน
ยอนมากกราบลาเจ้าคุณให้ไปอันสมควรกับทางไมตรี

ครั้นวันเดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ เชอเยียมสยรูกทำหนังสือให้กษัตริย์
บรุษที่ ๑ มิคเสนยอนที่ ๒ มาให้จมนไวยวรรณว่า จะลากลับไป ท่าน
เสนาบดีจึงได้ทำหนังสือตอบไปถึงตลอดปดมะสดันฉบับหนึ่งสั่งให้เชอเยม
สยรูก ๆ รับหนังสือแล้วก็ลากลับไปจากกรุงเทพฯ

หนังสือเจ้าพระยาพระคลังทูลตอบ ลอดปลมะสตัน

หนังสือ ท่านเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีผู้ใหญ่กรุงพระมหานคร
 ตรีอยุธยาแจ้งความโดยอินดี มายังลอดไวกาปลมะสตันเนตกรัน
 กรอดออกนิโมคเนาเยอริยัค ผู้ไ้ว่าการต่างประเทศแห่งนางพญา
 วิวกตอเรียพระเจ้ากรุงอังกฤษ ที่มีอาณัติบัตรบังคับฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ
 เมืองอิรวลันต์แลเมืองชินคูลสถาน ด้วยมีหนังสือให้ ทิศเอกสเลนเชอเยียม
 สยรูกเนกกระมันเคอออกนิโมคเนาเยอริยัค เข้าไปจำเวิญทางพระราช
 ไมตรีคึกปฤชาพว้อมกับท่านเสนาบดีทักกรง ๑ ว่าราชการกรุงนี้เพื่อจะให้
 เป็นไมตรีต่อไป แลเป็นประโยชน์กับไพร่บ้านพลเมืองทั้งสองฝ่าย พระ
 เจ้ากรุงอังกฤษเห็นว่าเชอเยียมสยรูกจะเข้ามาว่าด้วยคำสั่งใด ๆ ท่าน
 เสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยคงจะชอบใจ ถ้าเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยกับเชอเยียม
 สยรูกเห็นชอบด้วยกันทำความตกลงกันแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวทรง ๑ กับนางพญาวิวกตอเรียพระเจ้ากรุงอังกฤษ จะได้
 เป็นไมตรีอันสนิทมีความจำเวิญด้วยกันทั้ง ๒ พระนครนั้น ได้แจ้งความ
 ตามหนังสือซึ่งว่าเข้ามามีความยินดีโดยฉันทไมตรี ซึ่งใดเป็นสัมพันธ
 มิตรรักใคร่ผูกพันกันมาแต่ก่อนช้านาน แลเชอเยียมสยรูกเข้าไปถึง
 กรุง ๑ ครังนี้ ก็ได้รับรองสมคววโดยราชประเพณีจัตทำให้เชอเยียม
 สยรูกอยู่ เลี้ยงดูเบิกเงินหลวงพระราชทานให้ซื้อขายของกิน ทั้ง
 สิ่งของเข้าปลาผลไม้ต่าง ๆ ส่งเสียมไม้ไผ่ แลกำปั่นไฟลำใหญ่ซึ่ง
 เชอเยียมสยรูกเข้าไปเมื่อแรกถึงปากน้ำกรุง ๑ กำปั่นติดตันทคอนชเล
 นอกปากน้ำค้างอยู่หลายวัน ก็ได้เอาเป็นธุระโดยทางไมตรีอันสนิท

ให้ผู้รักษาเมืองสมทปการ จักเรือลำเลียงออกไปถ่ายสิ่งของในลำ
 จนภายในเขื่อนออกจากตนได้ ช่วยทำนบารงมิได้ขัดสนแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใด
 แลเชอเขมสยรูกทำหนังสือมาให้ ๕ ฉบับ ได้รับหนังสือแล้วพิเคราะห์
 คุมมีความเป็นหลายประการ ด้วยเหตุระทำหนังสือสัญญาใหม่อีก ๔ ข้อ
 ทำนบเสนาบดีอุปการพร้อมกัน เห็นว่าคำสัญญาซึ่งยกตนห็นศรียารน
 เข้ามาทำไว้ แต่เมื่อครั้งจุลศักราช ๑๑๘๘ บจอนักศรียา ความขึ้น
 เมือง ๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อก็มีอยู่แล้ว ซึ่งจะทำสัญญาต่อไป
 อีกนั้น ข้างฝ่ายไทยอย่างธรรมเนียมมีมาแต่โบราณราชประเพณีประการ
 ใด ก็ระประพฤติไปตามประเพณีบ้านเมือง จะระอย่างธรรมเนียมแต่
 ก่อนเลี่ยนนั้นไม่ได้ จึงทำหนังสือตอบให้เชอเขมสยรูก ความแจ้ง
 มากมายเชอเขมสยรูกทกประการแล้ว กรองจวักทางไมตรีกรุงอังฤษ
 ยิงนก ตั้งแต่ศักราช ๑๑๘๔ บมะเมยริควาศก การจะเข้ามาจำเรือ
 ทางไมตรี ไทยก็รักษาทางไมตรีมาจนทุกวันนี้ ขอให้ลอคไวเกาปลมะ
 สัตินผู้สำเร็จราชการต่างประเทศ ได้ช่วยทำนบารงทางไมตรียังนาน
 ให้ยิ่งสนิทสืบต่อไป ได้เขียนเป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง อักษรอังฤษ
 ฉบับหนึ่ง ข้อความถูกต้องกัน หนังสือมาณวัน ๖ เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำ
 จุลศักราช ๑๒๑๒ บจอนักศรียาโทศก

ณวันเดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ เมื่อเชอเขมสยรูกจะลงเรือฝากหีบ
 ไว้กับนายพานิชไทยหนึ่งให้ยกยพญาวิเศษสงครามฯ ยึดออกคุกได้เสีย
 สักลาศคำอย่างฝรั่ง ๒ ตัว กางเกงสักลาศคำตัว ๑ เชอเขมสยรูกเข้า
 มาอยู่ณกรุงเทพ ฯ ๓๘ วัน ได้จ่ายของหลวง

ให้เงินชอกกินเดือนละ ๓ ชั่ง คิดให้ ๒ เดือนเงิน ๖ ชั่ง

นมโควันละ ๖ ทนนาน ๒๒๘ ทนนาน

เข้าสารชาวคนหนึ่งวันละทนนาน เป็นเข้า ๖๘ ถึง

น้ำมันมะพร้าววันละ ๑๐ ทนนาน ๓๘๐ ทนนาน

๔/ พนแสมรอนทกรุงเทพ ๖ ๒๕๐๐๐ ขึ้น

๔/ พนแสมขนาดกลางให้ทปากน้ำ ๘๐๐๐ ขึ้น

ได้ ๒๕๐ ใบ

เจ้าพญาพระคลังส่งทุเรียน ลางสาธ ผลไม้คี่ ๆ ขนมหองหวานทุกวัน
วันละ ๕ | โทะย้าง ใบชากาแฟกินเป็นนิจ กินประสัวละลายน้ำแช่เหล้า

ผสมน้ำอาบหนัก $\frac{๓}{๕๐}$ กับเรือสำปันเก้งถึงเขื่อนลายทองยาว ๘ วา ใน
เซอเซมสักรุกไปซื้อที่เมืองอังกฤลำนหนึ่ง

เซอเซมสักรุกลงไปถึงเมืองสมุทรปราการวันเดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ
เพลาย้าย ๒ โมง รุ่งขึ้นวันเดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำเพลเข้าโมง ๑ ทุ่ม
ไวยวรรณกรให้พญาวิเศษสงคราม หมั้นวรวาทีล้ำ โยเสฟ ลงไป
เยี่ยมเยียนที่กำปั่น เซอเซมสักรุกเอาหนังสือผนกกระตาศผนกหนึ่ง
กัยหีบเป็นหีบใส่หุหรณักปากหีบ มาสั่งให้พญาวิเศษสงคราม หมั้น
วรวาทีล้ำ โยเสฟ แล้วฝากหีบใส่กล้องส่งมากับโยเสฟว่าให้เอามา
ให้กัยหมั้นไวยวรรณกร^๕ พอพญาวิเศษสงคราม หมั้นวรวาทีล้ำ

๕ ความปรากฏตามจดหมายเซอเซมสักรุกพิมพ์ไว้ในเรื่องอื่นว่า ถล้องส่ง
เซอเซมสักรุกฝากถวายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้พิมพ์พระ
หัตถเลขาซึ่งทรงภาษาอังกฤษตอบรับถล้องส่งนี้ไว้ในที่นี้ด้วย

โยเซฟ ลงมาถึงเรือกำปั่นก็ใช้จากรออกจากเมืองสมุทรปราการไปใน
 เพลานั้น จมื่นไวยวรนาถแยกหีบออกดูเห็นกระดาษห่อใบตราสลักหลัง
 ว่าส่งมายังระภักดิ์ศรีสรีรวงษ์ ครั้นฉีกกระดาษออกเห็นห่อผ้าใบเขียน
 สลักหลังว่า เถิงเจ้าคุณพระนายไวยซึ่งไต่รับใช้พระมหากษัตริย์ ครั้น
 ฉีกห่อผ้าใบออกมีถุงแพรตัวหนึ่งหีบสลักหลังว่า มาแต่ราชทูตอังกฤษ
 เถิงท่านเสนาบดีกรุงเทพ ฯ ผู้ไต่รับใช้พระมหากษัตริย์ แก่ถุงออก
 เห็นหีบเขียนใส่กุญแจ จึงไขกุญแจออกดูมีหนังสือได้ ๓ ถุง กระดาษ
 เปล่าพบเหมือนหนังสือไม่มีตัวอักษรแผ่น ๑ แพร่ห่อทองคำใบห่อ ๓
 หนังสือ ๓ ถุงสลักหลังเเถิงเจ้าคุณพระคลังฉบับ ๑ ใส่ถุง ๑ เเถิงเสนาบดี
 ๒ ถุง ทองคำเป็นทองใบซึ่งไต่หนัก ๓๐ | สลักหลังห่อทองว่าราคา
 ๗๒๒ บาท หนังสือเเถิงจมื่นไวยวรนาถฉบับ ๑ หนังสือในหีบ ๓ ฉบับ
 เเถิงเจ้าพญาพระคลังฉบับ ๑ เสาบาคี ๒ ฉบับนั้น แปลมีความแจ้งอยู่
 ในหนังสือนั้นแล้วสิ้นความเเถิน

๑ ในหนังสือฉบับหนึ่งว่า เสด็จเยี่ยมสยบกไต่รับหนังสือ ๔ ฉบับ
 ของเจ้าคุณพระคลังเเถินอ่านดูถนัดแล้ว เสด็จเยี่ยมสยบกจะลาไป ขอ
 ฝากคนในร่มธงอังกฤษซึ่งอยู่ณกรุงเทพ ฯ ไต่บังคับพระมหากษัตริย์
 ระวังช่วยส่งเคราะห์ภัย หนังสือฉบับนี้เขียนที่ปากน้ำวัน ๒๘ เดือนเชษ
 แตมเขตกักราช ๑๘๕๐ บ

๑ หนังสือฉบับหนึ่งเขียนสลักหลังว่า มาแต่แห่งนางพญาไต่สย
 เเถิงเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลัง ผู้เป็นอรรคมหาเสนาแห่งพระมหากษัตริย์
 ผู้ครองเมืองไทย พวกอังกฤษซึ่งเป็นทูตเข้ามาครั้งนี้ ไต่รับสิ่งของ ๆ

ท่านตามอย่างธรรมเนียมไทยซึ่งมีมาแต่โบราณแล้ว ขอให้ท่านเสนาบดี
ได้รับของทอดตามธรรมเนียมเมืองอังกฤษด้วยยินดีบ้าง หนังสือเขียน
ที่ปากน้ำวัน ๒๘ เดือนแซชแตมเบอ คักราช ๑๘๕๐ ปี

๑ หนังสือฉบับนี้เขียนสักหลังว่า ทอดอังกฤษมาแต่นางพญาใช้
สอย เถิงเสนาบดีทั้งหลายแห่งเมืองไทย เซอเยียมสวรูกได้อ่าน
หนังสือของท่านเสนาบดีกรุงไทยไว้แล้ว เซอเยียมสวรูกมีความเสียตาย
ด้วยเสนาบดีในกรุงเทพ ฯ ลมเสียซึ่งความหนักแห่งอายุซึ่งจะยืดยาวไป
ข้างหน้า แลยศศักดิ์ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยชยไยงตั้งแต่งไว้ตาม
ตำแหน่งที่จะให้สูงขึ้นไป แลการที่เคยทำของพระมหากษัตริย์เจ้า
ของตัวให้ยืดยาว หนังสือเขียนที่ปากน้ำวัน ๒๘ เดือนแซชแตมเบอ
คักราช ๑๘๕๐ ปี คิคเปวัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำจุลศักราช

๒ หนังสือฉบับนี้เขียนสักหลังว่า มาแต่แห่งนางพญาใช้สอย
เถิงเสนาบดีทั้งหลายแห่งพระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองไทย

๓ หนังสือ เซอเยียมสวรูก มาเถิงท่านภักดีศรีสุริยวงษ์ ด้วยนึก
เสียตายว่าเมื่อยอยู่ที่ยางกอกมิได้พบกัน แลกลัวว่าจะมิได้พบกันกว่า
จะไป เพราะว่าจะต้องกลับไปเมืองสิงคโปร์ที่เดี๋ยว เราขอใจท่าน
หนักหนา เพราะมิชฌาไครยต่อเราเสมอเป็นอันดี ถ้าจะได้พบกัน
ต่อไปภายหน้า ก็จะเป็นเหตุให้ยินดีต่อกัน หนังสือเขียนที่ปากน้ำ
นิมมีลัทธ ทอดอยู่ที่ปากน้ำ วัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำคักราชฝรั่ง
๑๘๕๐ ปี ๖